

Militaire Spectator.

De MILITAIRE SPECTATOR verschijnt maandelijks, in Nos. van 3 vellen druks; zoodat de Jaargang uit 36 vellen druks (behalve de bijvoegsels) die gratis geleverd worden) bestaat, en voor f 6,25, uitgenomen de platen en kaarten, welke afzonderlijk betaald worden, aan de respectieve geabonneerden wordt afgeleverd. Aan de geabonneerden in de Nederlandsche Overzeesche Bezittingen, wordt de Jaargang, uit hoofde van de 40 pCt. rabat voor transport-, assurantie- en commissie-gelden, tegen de betaling van f 8,50 afgeleverd.

Men abonneert zich bij alle Post-Directeuren en Boekhandelaren door het geheele Koninkrijk. Alle inzendingen voor dit Militaire Tijdschrift bestemd, geschieden vrachterij aan de Uitgevers BROESE & COMP. te Breda, of aan den Directeur, den kapitein VAN RIJNEVELD, van de rijdende artillerie, te Breda, met het opschrift: voor den Militairen Spectator.

VELDTOGT

DER

NEDERLANDSCHE TROEPEN

OP

HET EILAND CELEBES,

IN DE JAREN 1824 EN 1825,

ONDER AANVOERING VAN

Z. Exc. DEN LUITENANT-GENERAAL (TOENMAALS GENERAAL-MAJOOR)

BARON VAN GEEN.

XI. HOOFDSTUK.

De Opperbevelhebber doet de troepen uitrusten. — De majoor VAN DER WIJCK en de 1ste luitenant adjudant VAN GEEN worden ter verkenning naar Soepa gezonden. Verdere maatregelen voor het beleg van Soepa. — Verlag van den toestand van zaken in de maand Mei; — de troepen schepen zich den 19den Juny in; — de vloot vertrekt den 20sten; — Aankomst voor Soepa den 25sten. — Eerste maatregelen. Gevechten voor Soepa; — bezetting dier plaats op den 27sten. Onderhandelingen met de vorsten. De troepen schepen zich weder in. Officieren die zich hadden onderscheiden. Algemeene dag-orde.

De troepen, welke den togt in de baai van Boni hadden mede gemaakt, waren op den 25sten April te Makassar terug. De zegeteekenen der behaalde overwinningen, prijkten nu in eene groote trofé voor het huis van den gouverneur van Makassar; zestig stukken geschut van allerlei kaliber vormden er het trotsche voetstuk van. Daarop verwijzende, bedankte de Opperbevelhebber alle zijne togtgenooten voor hunne toewijding aan zijnen persoon, en gaf hun zijne tevredenheid over het gehouden gedrag te kennen. Vervolgens beraamde hij de middelen, om de bezwaren dezer kostbare onderneming, voor zoover de omstandigheden dit toelieten, door doelmatige bezuinigingen te verminderen. Eene der eerste maatregelen, dien ten gevolge genomen, was het ontslaan van eenige gehuurde transportschepen. De kommandant van Z. M^e. fregat *Eurydice*, ontving eenen, voor hem en voor zijne equipadje, zeer vleijenden brief, met de dankbetuiging voor de

goede diensten door hen bewezen, waarna de *Eurydice* uit de dienst te Celebes eervol ontslagen werd.

De rust was nu een van de eerste behoeften voor het door aanstekende ziekten zwaar geteisterde leger. Velen bezweken, en zij die herstelden bleven nog eenen geruimen tijd te krachteloos, om dadelijk weder in het veld te trekken. De onderneming tegen Soepa moest derhalve uitgesteld worden, in weerwil van de zucht des Opperbevelhebbers, om den veldtocht te eindigen, eerstelijk in het belang van het gouvernement, ten tweede in dat zijner gezondheid, die hij niet gespaard had. Middeleerwijl werden er door hem de noodige voorbereidende maatregelen genomen, om dat laatste toevlugtsoord van den opstand spoedig te bedwingen. Dien ten gevolge kregen de majoor-ingenieur VAN DER WIJCK en de 1ste luitenant-adjudant VAN GEEN de opdracht, om zich op Z. M^e. brik *Siewa* in te schepen, en daarmede naar Soepa te stevenen, tot het doen van eene volledige verkenning der vijandelijke verdedigingswerken. De luitenant RUTTEN der artillerie, werd aan den majoor toegevoegd, terwijl een officier met 25 man Europesche en 25 man Ambonnesche infanterie, tot hunne dekking werden medegezonden.

Na eene korte afwezendheid kwamen genoemde officieren in het begin van de maand Mei te Makassar terug. Van Soepa zelf hadden zij weinig kunnen zien, aangezien deze hoofdnegorij zoodanig door eene zware verhakking verborgen lag, dat men, om zoo te zeggen, van de eigenlijke verdedigingswerken niets had kunnen opnemen. Onderscheidene vijandelijke bellingen waren voor die plaats opgeworpen, eveneens door verhakkingen gedekt. Het terrein langs welke men Soepa konde naderen, was met ontelbare kunstmatige hindernissen doorsneden. Volgens vrij zekere berigten, op de plaats zelve ingewonnen, voornamelijk van de Sedenringers, welke Soepa op eenigen afstand geblokkeerd hielden, waren al de huizen in kleine vestingen herschapen, van sommige de daken afgenomen, en de eerste verdiepingen met

fascines en aard gedekt. De majoor VAN DER WIJCK en de 1ste luitenant VAN GEEN besloten hun verslag met de verzekerings, dat, indien Soepa niet, evenals Badjoa, voor eene onverwachte taktische manoeuvre bezweek, een geregeld beleg vele zwaarigheden zoude opleveren en lang kon duren. Zij vooronderstelden echter, dat de Opperbevelhebber wel middelen zoude scheppen, om deze zwaarigheden te boven te komen, doch vermeenden tevens de noodzakelijkheid te moeten betoogen, om bedacht te zijn op het bijeen brengen der noodige materialen voor een geregeld beleg. Dien ten gevolge werden er maatregelen genomen, om in die behoeften te voorzien.

De majoor DE LEEUW, de kapitein VAN STIRUM en de 2de luitenant WRENSCH waren, uithoofde van verval van krachten, met eenige onbekwame manschappen, tot herstel van gezondheid, naar Batavia vertrokken. Daarenboven lagen er nog achttien officieren in het hospitaal. Het ijzersterke ligchaam van den majoor GEY, werd eveneens geschokt, door den ijver waardoor hij gedreven werd, in het maken van toebeidselen voor het beleg, daar ook hij, evenals de 1ste luitenant-adjutant VAN GEEN, na zijne terugkomst van Soepa, op het ziekbed met den dood worstelde.

Onder alle deze zorgen, werden de toerustingten voor de expeditie echter voortgezet. Den kapitein-adjutant KOELMAN werden intusschen de functien van chef van den staf opgedragen, en werd hij uit dien hoofde aan de dienst van den Panumbahan onttrokken. De luitenant VAN DER HOOP, van de hussaren, die, door eene bij Badjoa bekomen wond, voor de actieve kavallerie-dienst tijdelijk ongeschikt was, werd bij den Opperbevelhebber als ordonnans-officier geplaatst. De luitenant-adjutant VAN GEEN, zou, als zijne gezondheid het toeliet, met den luitenant HOYEL, gedurende het beleg, bij de artillerie gedetacheerd worden.

Uit de inmiddels uit Maros ontvangen rapporten, bleek het, dat de noorder-districten geheel bevredigd en tot hunne verplichtingen waren teruggekeerd. De verlatene en verbrande woningen, in den omtrek van het fort, werden allengskens weder rustig betrokken en opgebouwd. Aan den majoor COEHOORN werd toegezegd, dat hij bij het beleg van Soepa zoude dienst doen, en dat hij het kommando van het fort aan den kapitein DU BUS moest overgeven. De tijdingen uit de districten Bonthain en Boele Comba, waren even bevredigend; de onrust had derhalve in de gouvernements-landen geheel opgehouden.

Van het geslagene Bonische leger vernam men niets; — volgens enkele geruchten, waren de verschillende hoofden het met elkander oneens en hunne magt zeer verdeeld.

De maand Mei liep middelerwijl ten einde, en de generaal, ongeduldig over de vertraging in de voorgenomene onderneming, besloot daaraan nu eene grens te stellen, en met de nog beschikbare troepen op den 1sten Junij naar Soepa onder zeil te gaan. De commissaris TOBIAS was den 20sten Mei naar die plaats vertrokken, om, van zijne zijde, het hem zoowel bekende terrein nogmaals te gaan opnemen. Het verslag dat hij van zijne bevinding zond, vrijdelde het voornemen des generaals. Het terrein namelijk rondom Soepa was door de zware regens zoodanig doorweekt, dat de commissaris TOBIAS met redenen duchtte, dat men hier vooreerst nog weinig zoude kunnen uitvoeren. Het was ook maar al te zeer te vrezen, dat het getal zieken nog schrikbarender zou toenemen, indien de troepen aan de aanhoudende en verpestende nachtdampen blootgesteld werden. De luitenant HEGI werd daarop met eenige pionniers naar Soepa gezonden om de rondom de rijstvelden gelegen dijkjes te doorsteken, ten einde eene spoediger afwatering te verkrijgen.

In dien tusschentijd deed de generaal een uitstap naar Maros, om het fort en de overige verdedigings-werken op te nemen. Gelijktijdig wilde hij de Noorder-districten verkennen, voor het geval dat de oorlog op dat tooneel mogt overgebracht worden; namelijk als den Bonieren de lust beving om eene diversie te maken. Bij zijne terugkomst ontving de luitenant-kolonel REEDER, nadat het onderzoek zijner zaak was afgeloopen, het kommandement van zijn bataillon terug.

De troepen bestemd, om de expeditie tegen Soepa mede te maken, werden nu door den Opperbevelhebber eenige keeren in de manoeuvres geoefend die hij voor het beleg noodzakelijk achtte. Deze oefeningen en spiegel-gevechten hadden voornamelijk ten doel, om de troepen aan snelle overgangen van het geslotene tot het verstrooide gevecht, en omgekeerd, aan het overtrekken van beletselen, enz., te gewennen; iets dat op een terrein als dat voor Soepa zoo dikwerf zou voorkomen. Middelerwijl ontving de toenmalige kommandant van Maros, de kapitein DU BUS, den last om zijn kommandement aan den kapitein HULSTEIN over te geven, aangezien hij bestemd werd, om de expeditie, evenals de voormalige kommandant, de majoor COEHOORN, mede te maken.

Bij dag-order van den 13^{den} Junij, ontving de kommandant

der zeemagt de aanwijzing der schepen, en het benooidge aantal prauwen, welke bij de expeditie zouden gebezigd worden. De volgende schepen zouden daartoe dienen:

Z^r. M^e. fregat *Javaan*.

» korvet *Comeet*.

» » *Courier*.

» brik *Orestes*.

» » *Siewa*.

Het part. schip *Louisa*.

» » » *Marquis of Hasting*.

» » » *Louisa de Kock*.

» » » *Emile*.

Met het inschepen van het benooidge materieel en andere oorlogsbehoefden, werd nu krachtadig voortgegaan, waarbij de officieren der koninklijke marine wederom den prijzenswaardigsten ijver aan den dag legden. Op den 19^{den} scheepden de troepen zich in, alsook de paarden der hussaren en der artillerie (*). Den 20sten vertrok de kleine flotille, onder bevel van den adelborst der 1ste klasse OUYKAAS, terwijl de Opperbevelhebber, den 21sten, van zijn vlaggeschip *Javaan* het sein tot het onder zeil gaan der groote schepen, deed geven.

In den namiddag van den 25sten zeilde de vloot de schilderachtig fraaije baai van Pare Pare binnen en ankerde voor de kust, waarop Soepa, als in een uitgestrekt bosch verborgen lag. De grijze eerbiedwaardige koning van Sidenring, die, met zijne troepen, de hoofdplaats van den laatsten bondge-

noot van het reeds gevallen Boni, sedert maanden had gadelagelagen, kwam dadelijk met zijnen kleinzoon den Opperbevelhebber aan boord van de *Javaan* verwelkomen. De goede vorst was kinderachtig verheugd, toen hij de groote magt zag die het Gouvernement hier ontwikkelde, en dat hij den bewinger van Boni zijne hoogachting mogt betuigen. In de onderscheiding welke de generaal hem bewees en liet bewijzen, vond hij eene belooning voor zijne onwankelbare trouw aan het Nederlandsch Bewind, zelfs in de haghelijkste oogenblikken, waarin het acht maanden vroeger had verkeerd. De generaal lag kort daarna een tegenbezoek bij den vorst af, die hem op het minzaamste ontving. Terzelfder tijd zocht de Opperbevelhebber een geschikt punt voor de ontscheping van het materieel der artillerie en de paarden, die den volgenden dag zoude plaats hebben. De artilleristen, bijgestaan door de schepelingen, hadden middelerwijl de artillerie- en hussarenpaarden, het geschut en de munitien aan wal en grootendeels reeds op den berg gebragt, die oostelijk van Soepa lag.

In den vroegen morgen van den 25sten deed de Opperbevelhebber, door den majoor VAN DER WIJCK en al de officieren van zijnen staf vergezeld, benevens het detachement hussaren, waarbij zich ongeveer 200 Sidenringsers gevoegd hadden, eene poging om het terrein en de werken des vijands te verkennen. Op eene hoogte komende, met eenige zware boomen en kreupelgewas omgeven, zijnde de zoogenaemde Pisang-tuinen (zie plaat II, bij E), vond men aldaar een vrij voordeelig standpunt om de vijandelijke werken en het omliggende terrein waar te nemen. Bij het oprijden waarschuwde men den Opperbevelhebber, dat in de nabijheid eene geheel in verhakkingen en struikgewas verborgene benting moest liggen. De generaal, op de aanwijzing afgaande, vermeende nog op eenen goeden geweeschots-afstand van dat werk te wezen, toen er plotseling op 50 à 40 passen, uit de tuinen een hevig geweervuur op den verkenningstroep gemaakt werd. Deze gevaarlijke plek moest nu ijlings verlaten worden, tot men eenigzins door andere boomen gedekt was; de generaal vond aldaar nog de gelegenheid, om zijn plan van operatiën, naar de omstandigheden en de localiteiten te bepalen.

In denzelfden morgen waren de artilleristen reeds vroegtijdig werkzaam aan het opwerpen eener batterij (zie plaat II, bij A) voor zes stukken kanon van 12 \bar{w} , twee mortieren van 29 d^m. en vier handmortieren, benevens aan het in gereed-

(*) De zoogenaamde paarden-prauwen, welke op Celebes tot het over zee voeren van paarden gebruikt worden, en welke eveneens bij de expeditie gediend hebben, zijn eenigzins platbodema- en ééndeks-vaartuigen, welke van 40 tot 60 paarden kunnen bevatten.

Onder het dek dezer prauwen, is, ter wederzijde (aan bakboord en stuurboord) over de geheele lengte van het ruim, eene opening gemaakt van ongeveer 0,63 Ned. ellen wijfde. Voor deze opening is buiten boords geplaatst eene krib met ruit; waarin het voeder van het bovendek afgeworpen wordt. De paarden worden benedendeks in twee rijen, langs ieder boord, zoodanig geplaatst, dat zij hunne hoofden door de borenbedoelde opening kunnen steken en eten. Kan men nu met deze vaartuigen aan eene kade of hoogen wal liggen, dan geschiedt de in- en ontscheping over eene loophrug, zeer gemakkelijk. Dit was echter zelden het geval bij de expeditie, zoowel te Bonthain als op de meeste plaatsen in de baai van Boni, waar men dikwerf op een half uur-afstand van den wal moest blijven liggen.

De hier op last van den Opperbevelhebber beproefde wijze van ontscheping, beantwoordde volkomen aan het doel. Om het paard in te schepen, bevestigde men, op den wal, een draagbalklijnen of broek onder het lijf, waarna het paard met de trems in het water geleid werd. Een man, in een klein schuitje (Lippa-Lippa, kano of uitgehouden boom), neemt vervolgens de trems in de hand, en roeit langzaam naar de prauw. Zoodra nu het paard den grond verliest, legt de man de kin van het paard op den achterstevan van het schuitje en roeit verder. Hierop steunende, zwemt het paard zeer gemakkelijk en kan het lang achtereen uithouden. Naast de prauw komende, wordt er een takel in den ring van het buik-draaglijnen geslagen en alzoo het paard aan boord gheschen.

Om te ontschepen wordt het paard over de hellende brug in het water gebragt; de longe van de trems wordt aan een zwemvend man overgegeven, die het paard in zee trekt, deszelfs hoofd op eene Lippa-Lippa doet steunen, en vervolgens naar den wal roeit. Weigert het paard om in zee te springen, dan wordt het met de broek in zee gelaten, even als bij het inschepen. Nadat de paarden een paar reizen aldus in- en ontscheept waren, gehoorzaamden zij gewillig.

heid brengen der plaats voor de opstelling der Congrevische pijl-bokken. Deze batterij lag op ongeveer 900 passen van Soepa. In den nademiddag stonden de stukken in batterij, zoodat men dienzelfden avond nog eenige proeven konde doen, zoowel op Soepa als op den zoogenaamden Tamarinde-boom (eene benting, zie plaat II). De generaal had echter, uit voorzorg, nog zes kanons van 12 C van de *Javaan* doen ontschepen en op het strand in reserve stellen.

Tegen drie ure des namiddags ontscheepte al de overige troepen, tezamen ruim 1000 man infanterie en mariniers, 700 man van den Panumbahan, 100 artilleristen en 50 pionniers sterk. De troepen op het strand, achter de hoogte, behoorlijk verzameld zijnde, rukten daarna in kolonne, met slaande trommen en spelend muziek, over den berg, in het gezicht van den vijand, en betrokken vervolgens achter eene afhelling het bivouac. De infanterie was in vier divisien verdeeld, zijnde aan iedere divisie 100 Sumanappers toegevoegd. De divisien stonden onder het bevel van de majoors DE BAST, LE BRON DE VEXELA, COEHOORN VAN HOUWERDA EN SOLLEWIJN (*). Bij ieder dezer divisien waren 12 man pionniers met stormladders en andere gereedschappen ingedeeld. De troepen ontvingen dienzelfden avond bevel, om den volgenden morgen te 5 uren, onder de wapens en in slagorde te staan. De majoor GEY zou, met twee bespannen 6 C en 4 houwitsers, mede gereed staan om de voorgenomen operatie te ondersteunen.

De vroege morgen van den dag, die zich reeds door enkele lichtstralen aan den onbewolkten horizon van de schoone baai aankondigde, zou nu weder besteed worden om den moed des vijands op het Nederlandsche staal te beproeven. De menigte buitenwerken, door hem bezet, moesten eerst vallen, om Soepa van naderbij te bestoken, en om de gelegenheid te openen tot het doen van eene manoeuvre, die al de voorbereidelen des vijands zou verlammen. Het lang weifelen en zoeken naar de doelmatigste wijze van aanval, lag geenszins in het karakter van den man, die hier het bevel voerde. Ook hier wilde hij, door vereeniging van kracht, eene beslissing behalen, ten einde veel tijd, groote kosten, en veel bloed te sparen. Door eene forsche, en voorzeker voor den vijand onverwachte inleiding, moest de verovering van Soepa mogelijk, ja zelfs gemakkelijk gemaakt worden. De prachtig opdagende morgenzon beloofde daartoe eenen heerlijken, en de

generaal, aan zijne brave krijgsmakkers eenen roemrijken dag. Op het oogenblik dat de mare hiervan zich door de geleedren verbreidde, waarborgde het gejuich der troepen den aanvoerder tegen eene grievende teleurstelling. Zijne voorspellingen en vooraf gemaakte berekeningen hadden in dezen veldtogt nog nimmer gefaald, zoodat de aanmoedigende beloften geen de minste twijfel omtrent de zekerheid der vervulling lieten: Soepa zou zich onderwerpen, of in het lot van Badjoa deelen.

De generaal deelde zijn plan aan den koning van Sidenring mede, doch wetende dat de inlanders altijd gelukkige of ongelukkige voortteekens willen raadplegen, verlangde hij van den vorst een onbewimpeld antwoord, op de vraag: of hij bereid was om zijne troepen ten allen tijde ter zijner beschikking te stellen, hem daarbij doende gevoelen, dat hij, als generaal, zich aan geene gelukkige of ongelukkige dagen stoorde, en dat bij hem de dag eener overwinning een gelukkige dag was. De generaal liet het echter in zijne keuze: mede te vechten of toe te zien. Na eenige oogenblikken beraad, gaf de koning een toestemmend antwoord.

Ten vijf ure verscheen de Opperbevelhebber voor het front der troepen; de kolonel BISCHOFF stelde zich daarop aan het hoofd der drie divisien, door de majoors DE BAST, LE BRON en COEHOORN aangevoerd, om met de dezelve naar den heuvel te marcheren, waarop de generaal daags te voren de verkenning gedaan had. De majoor SOLLEWIJN, bij wiens divisie nog gevoegd werden: 100 Sidenringers, 100 Goaërs, 50 Tanettezen en 2 bespannen houwitsers, moest, zoodra hij de eerste kolonne den bedoelden heuvel had zien beklimmen, van zijne standplaats, regtstreeks naar de benting Tamarinde-boom, oprukken, van welke hij ongeveer 1600 à 1800 schreden verwijderd was. Aldaar aankomende, moest hij de benting omtrekken en door den sterken pagger, in de keel of toegang dier versterking doordringen. (Zie op plaat II, de marsch van deze kolonnen aangeduid, door *a*, *b* en *c*)

De luitenant der marine WEBBERS had, bij gebrek aan artillerie-officieren, het bevel over de zware batterij op den berg gekregen, met den last, om, op een gegeven sein, een levendig kanon- en mortiervuur op den Tamarinde-boom te maken. Zoodra hij onze troepen tegen de benting in aantogt zag, moest hij het vuur van al de stukken naar Soepa zelf rigten, om den vijand aldaar bezig te houden. Op het oogenblik dat de troepen aankwamen, had de batterij haar vuur reeds geopend en het begin van den nieuwen veldtogt aangekondigd.

(*) Op Makassar tot majoor bevorderd.

De Opperbevelhebber voegde zich bij de eerste kolonne, ten einde met haar het standpunt te bereiken, dat hem den vorigen dag van zooveel nut was geweest, en van daar de geheele manoeuvre te besturen. Bij den voet van den heuvel detacheerde de generaal den 1sten luitenant BAKKER, met een peloton flankeurs, in tirailleur verspreid, vooruit, om het kreupelhout te onderzoeken. Slechts weinige minuten, nadat die officier daarin was voorwaarts gedrongen, hoorde men een levendig en aanhoudend klein geweervuur, waarvan de boven het hout opstijgende damp, de standplaats der vechtenden aanduidde. De generaal zond daarop dien officier bevel, om langzaam terug te trekken, en de aankomst der geheele, reeds in beweging zijnde kolonne, in te wachten. De terugkeerende ordonnans-officier bragt echter het berigt, dat de luitenant BAKKER eene kleine benting, of eigenlijk een versterkt wachthuis, voor zich ziende, dadelijk een tweegelederen-vuur had laten maken, en toen de versterking stormenderhand veroverd had. De vijand had de vlugt genomen, met achterlating van vijf gesneuvelden.

De horens bliezen nu het opwekkende voorwaarts! en de geheele kolonne rukte op den heuvel. Van dáár werd de majoor DE BAST met zijne divisie naar een voorwaarts gelegen benting gedirigeerd. Intusschen bestormden de troepen van den koning van Sidenring eene benting, die door 40 à 50 man bezet was, en waarop het rijksvaandel van Alita wapperde. Een schot uit een der houwitsers, door onze troepen gedaan, en waarvan de granaat in de benting viel, deed haar ontruimen; de vlugtende bezetting had echter het vaandel medegenomen. Zoodra de generaal dit bemerkte, riep hij den kommandant van het detachement hussaren, dat aan den voet van den heuvel stond, toe: «Chargeren mijnheer! dat vaandel moet mij gebragt worden!» De generaal trok zelf de sabel en snelde voorwaarts, en de hussaren stortteden zich met te meer overhaasting op den aangewezen buit. De majoor DE BAST zond tevens een paar pelotons in de flank der vlugtelingen, die zich nu wanhopend te weer stelden, doch zeer spoedig nedergehouden werden. Het vaandel werd door een hussaar genomen, en de drager door hem met eenen krachtigen houw neêrgeveld; daarna rukte de divisie DE BAST voorwaarts naar de door hem te veroveren benting. De bezetting dezer sterkte, een harer hoofdleuzen, het vaandel van Alita, in de handen der onzen ziende, scheen den moed verloren te hebben, aangezien zij slechts zwakken tegenstand bood, geen bestorming afwachtte

en langs bedekte wegen naar Soepa ontvlugte. SOLLEWIJN vond bij den Tamarinde-boom eenen krachtiger weêrstand, doch zoodra de vijand bemerkte, dat hij zou afgesneden worden, verliet hij insgelijks zijne versterkingen. Drie andere bentings werden eveneens genomen.

Ten acht ure des morgens waren de troepen meester van al de vijandelijke buitenwerken. Het vaandel van Alita en drie stukken kanon waren de zegeteekenen dezer overwinning, terwijl 70 lijken van den vijand het slagveld bedekten; zijne talrijke gekwetsten waren vervoerd. De kapitein Du Bus, een hussaar en twee flankeurs waren aan onze zijde gewond; geen enkel man was er gesneuveld.

De generaal had den vorigen dag den koning van Sidenring verzocht dat hij zich, om zijn' hoogen ouderdomswille, niet in het gevecht mengde. Naauwelijks was men echter van de bovenbedoelde buitenwerken meester geworden, of die eerbiedwaardige grijsaard kwam alleen aanrennen, om den generaal, onder het storten van vreugde-tranen, geluk te wenschen.

De veroverde punten werden dadelijk bezet, en eene nieuwe positie achter den Tamarinde-boom (zie B, plaat II) voor het bivouac van de troepen aangewezen. Kort daarna werd de navolgende dag-order bekend gemaakt:

DAG-ORDER.

Officieren en soldaten in het bivouac voor Soepa! Er is geen aangenaamer pligt voor eenen bevelhebber, dan in de gelegenheid te zijn, zijne onderhoorigen dank te kunnen betuigen voor hunnen betoonden moed en activiteit. Mijne erkentelijkheid hebt gijlieden U op dezen dag waardig getoond. Zonder verliezen te lijden zijn wij meester geworden van de vijandelijke buitenwerken; een aantal onzer vijanden is gesneuveld, en zij die het ontvlugt zijn, kunnen nu binnen Soepa berigten geven namens Uwe dapperheid.

Soepa, de plaats voor welke zoo vele onzer kameraden het leven lieten, blijft nu nog over te nemen, om een einde aan dezen oorlog te maken. Maakt U gereed om deze verblijfplaats onzer laatste vijanden, binnen kort voor onze wapenen te zien bukken. Betoont steeds dienzelfden moed, diezelfde geestdrift, niet slechts om den vijand, maar ook om aan de hulpbenden te toonen, dat geen weêrstand iets vermag tegen goed aangevoerde Nederlandsche troepen.

26. Junij 1825.

De Generaal, enz.
VAN GEEN.

In den namiddag werd den Opperbevelhebber gemeld, dat de vijand binnen Soepa nog bezig was met het afnemen der daken, en dat er veel rijshout binnen de plaats gebragt werd. De luitenant WEBBERS kreeg hierop den last, om Soepa uit de vaste batterij, met kneppegkogels, met bommen en granaten te beschieten. Dit vuur scheen veel verwoesting aan te

rigten; de opstijgende vlammen gaven er de bliken van, en de arbeid werd gestaakt.

De geruchten welke men te Makassar had verspreid, dat al de vrouwen en kinderen Soepa verlaten hadden, werd, toen de vloot in de baai van Pare Pare was aangekomen, bevonden van grond ontbloot te zijn. Toen men later van de buitenwerken meester geworden was, en men Soepa van meer nabij konde gadeslaan, bleek het dat de geest in die hoofdplaats sedert het afgeloopen jaar niet veranderd was. Men bespeurde de geheele bevolking ijverig werkzaam aan de verdere versterking van haar woonoord, zoodat zij zich tot eene hardnekkige verdediging scheen voor te bereiden.

Tot sparing van menschenbloed en tot bevordering der staatkundige belangen van het Gouvernement, wendde de generaal eene laatste poging aan, om den koning van Soepa tot onderwerping te bewegen. Daartoe schreef hij, in de avond van den 26sten, aan dien vorst den navolgenden brief, die, volgens gebruik, in eenen Oosterschen trant geschreven en in de landstaal werd overgebracht. Die brief werd door eenen zending met eene witte vlag naar den koning gebracht.

De Generaal-Majoor, Opperbevelhebber der Celebesche expeditie, aan den Koning en de Rijksgrooten van Soepa!

Ik schrijf U dezen brief alleen, om Uwe Hoogheid nog eenmaal in de gelegenheid te stellen, om met het Nederlandsche gouvernement vrede en vriendschap aan te knopen.

Uwe Hoogheid heeft nu gezien, dat het rijk van Boni de wapenen van het Nederlandsche gouvernement niet heeft kunnen wederstaan; dat er op heden ten minste 70 man van Uwe Hoogheids benden zijn gesneuveld. — En toch hebt gij menigmaal den vrede afgeslagen, dien het Gouvernement U aanboodt, en wel omdat gij waandet in staat te zijn om het Nederlandsche bewind te kunnen wederstaan.

Welligt zal Uwe Hoogheid thans overtuigd zijn, dat geen weerstand mogelijk is. Mijn Gouvernement, een vijand van onnodig bloedvergieten, biedt U nogmaals den vrede aan.

Na deze minnelijke aanbieding, zult Gij alleen voor God en Uwen Profeet verantwoordelijk zijn voor het bloed dat vloeijen zal, indien Gij weigert mijnen voorslag aan te nemen.

Slechts een gedeelte mijner magt heeft heden morgen Uwe buitenwerken vernield en U 70 man doen verliezen. Thans worden alle Uwe toegangen bezet, om de vlugt der Uwen te beletten. Indien gij nu hardnekkig den aangeboden vrede van de hand wijst, dan zal ik Soepa overoveren, al zoude ik zulks door middel van doorgangen onder Uwe wallen te maken, bewerkstelligen.

Gij hebt zwaar tegen het Gouvernement misdaan, door U zoolang tegen hetzelfde te verzetten, en in weerwil daarvan, biede ik mij aan om U tot de commissarissen te brengen en U met het Gouvernement te verzoenen.

Binnen 24 uren wacht ik Uw antwoord.

Geschreven voor Soepa, den 26. Junij 1835.

De Generaal, enz.,

VAN GEEN.

Deze poging, door omzigtigheid en staatkunde voorgeschreven, mogt echter geen aanleiding geven tot het verzuimen van ernstige vertooningen, die aan de vredelievende voorstellen den zoo hoognoodigen klem zouden bijzetten. De vroegere gebeurtenissen waren voor den Opperbevelhebber eene les geweest, en het karakter der Celebesche vorsten was hem nu van te nabij bekend geworden, dan dat hij, door het aan den dag leggen zelfs van den schijn van zwakheid, de geslepen, tijdwinnende staatkunde van Soepa's opperhoofd, in de hand zou werken. Om die reden stelde de Opperbevelhebber zich, in den vroegen morgen van den 27sten, aan het hoofd van eene kolonne van ongeveer 300 man, onder bevel van den majoor COEHOORN, ten einde eene verkenning achter Soepa te doen. De wegen naar Alita en Sawito leidende, moesten daarbij afgesneden worden, om Soepa geheel in te sluiten, en de vlugt der inwoners of den toevoer van versterking, geheel te beletten. De overige troepen stonden onder de wapens, om op mogelijke gebeurtenissen voorbereid te zijn. Deze verkenning had eenigen tijd den weg *ddd*, (plaat II) gevolgd, toen er onverwacht uit eene kleine in het kreupelhout verborgen benting, op de voorste manschappen geschoten werd. Een peloton flankeurs rukte dadelijk vooruit, en dreef den vijand, na een der zijnen gedood te hebben, voor zich heen. De kolonne volgde; uit het kreupelhout deboucherende, kwam men in eene schoone vlakte, die zich regts over onafzienbare rijstvelden uitstreckte, en links en vooruit door hoog geboomte en kreupelhout begrensd werd. Twee paden, die aan de linkerzijde naar het houtgewas liepen, schenen naar Soepa te leiden. De ordonnans-officier rende daarop naar het bivouac (B) terug, den last overbrengende, dat al de troepen, uitgenomen de bezetting van den Tamarindeboom, oprukken en de voorste kolonne zouden volgen. Middelerwijl de andere kolonnen werden ingewacht, verscheen er bij den Opperbevelhebber een Panga Lima (aanvoerder der troepen) des vijands, met den brief in de hand, dien de generaal daags te voren gezonden had. Hij bragt de groete van zijnen vorst, en meldde dat deze aan al de posten bevel gezonden had om de vijandelikheden tegen onze troepen te staken. Zijne oogen over de troepen slaande, scheen hij zich te verwonderen over de volmaakte orde en krijgshaf-tige houding, waarmede de drie kolonnen aanrukten. Na hem eenige oogenblikken in die beschouwing gelaten te hebben, zond de generaal hem terug, met de boodschap aan zijnen

vorst, dat, indien deze tot onderhandeling geneigd was, de Opperbevelhebber dan ook de toezending van des konings broeder LATJEOE, of eenige andere der voornaamste rijks-grooten, als gijzelaars, zoude afwachten, en dat hij op die plaats 's konings antwoord zoude te gemoet zien.

De kapitein-adjutant KOELMAN was middelerwijl eenigzins vooruitgereden, om te zien of men in het bosch zelf de ligging van Soepa konde opnemen. Kort daarna stiet hij op eenen vijandelijken troep van 100 à 150 man, alle goed en met geweren gewapend, die zich in het hooge gras, in de afhelling van eenen kleinen heuvel, gelegerd had. Een officier, van eenen tolk met eene witte vlag in de hand, vergezeld, werd alsnu naar den troep gezonden, om te zeggen, dat de generaal met den meesten spoed het antwoord des konings wachtte. De troepen namen intusschen de stelling C in. De officier keerde inmiddels met eenen zendeling terug, het berigt overbrengende, dat de troepen op welke men gestoten had, die van den koning van Alita waren en dat deze vorst zich in hun midden bevond. De generaal liet dadelijk aan den laatstgenoemden weten, dat hij bereid was, om met hem persoonlijk te onderhandelen. De koning van Alita, een jongere broeder des konings van Soepa zijnde, liet zich echter verontschuldigen, met het voorwendsel, dat hij niet zelf kon handelen, maar zich naar de handelingen zijns broeders moest gedragen.

De zendeling werd door den generaal zeer heusch ontvangen, en weder teruggezonden met de boodschap, dat het volk van Alita geen leed zoude geschieden, zoolang men met den koning van Soepa onderhandelde. Middelerwijl had de generaal de stelling van het vijandelijk kampje doen verkennen, en het door de hussaren en eene kolonne infanterie geheel laten omsingelen. In geval nu het antwoord des konings van Soepa niet gunstig ware uitgevallen, zou de koning van Alita met 250 man infanterie, 50 ruiters en 60 karbauwen opgeofferd zijn geweest; geen man had er kunnen ontkomen.

De troepen legerden zich in de schaduw van het hooge en schoone geboomte, in gespannen verwachting op den afloop der onderhandelingen. Soepa was berend; eene vijandelijke hulpbende geheel ingesloten; de hoofd-vijand was in zijne laatste schuilplaats geklemd en door eene stoute manoeuvre in den benardsten toestand gebragt. Het bestaan van een rijk, dat zich had durven vermeten aan de Nederlandsche wapenen weêrstand te bieden en ze te bespotten, hing aan

eene zijden draad. Den vorst bleef nu slechts de keus over tusschen onderwerping en verbeurdverklaring; een keus voorwaar, waaromfrent niet lang konde gedraald worden. En toch draalde hij, om door vogelaars-gefluit en sirenen-gezing tijd van leraad te winnen en uitkomst te vinden. De godspraak der Indianen had zich voorzeker nog niet doen hooren of Soepa vallen moest, of zich nog kon verdedigen. Immers ten 10 ure verscheen de Panga Lima met den Pa Betjara (eerste rijksraad) van Soepa, bij den generaal, onder een vloed van woorden, des konings droefheid betuigende, dat deze zijnen broeder niet konde zenden, voorgevende dat die gevlugt was. Zijn vorst was echter geneigd, om zich met het Gouvernement te bevredigen, en daartoe — zeide de zendeling, weder onder vele vriendschappelijke betuigingen — wilde hij vooraf een mondgesprek met den koning van Sidenring hebben.

De Opperbevelhebber had die voordragt met bedaardheid, doch in eene zeer ernstige stemming aangehoord. Toen de Pa Betjara geeindigd had, gaf de generaal hem ten antwoord, dat er thans met niemand anders dan met hem konde onderhandeld worden. Al dat talmen, al die ontwijkende antwoorden, hadden zijn geduld tot de uiterste grenzen gebragt; de Soepaërs hadden op de onzen het eerst gevuurd; daarmede hadden zij eigenlijk het medelijden van het Bewind verbeurd. Nog één uur tijds van beraad werd den koning toegestaan; was dit verstreken, dan zou de generaal geen woord meer met hem wisselen, dan nadat de poort, tegen over den Tamarinde-boom, door onze troepen zoude bezet zijn. In geval dat in dien voorslag niet werd getreden, of indien er tegen 11 uren geen antwoord was, zou de Opperbevelhebber het sein tot den aanval geven en Soepa van drie zijden laten bestormen, terwijl hij den koning verantwoordelijk stelde voor het bloed dat zou vergoten worden. Op een gegeven teeken, grepen nu al de troepen naar de wapens, en stonden in een oogenblik geschaard. De generaal liet daarop den Pa Betjara rondleiden, om hem te doen zien, dat er achter de bedreiging eene kracht schuilde, meer dan genoeg om ze ten uitvoer te leggen.

Het pleit was in den bepaalden tijd beslist, door de boodschap welke de Pa Betjara bragt, dat de gevraagde poort aan de Nederlandsche troepen zou worden overgegeven. De vorst smeekte echter om eene bezetting van Europeanen, ten einde gewaarborgd te worden tegen de roofzucht der inlandsche hulpbenden.

De troepen marcheerden daarop naar hunne bivouac-plaats B terug, terwijl 200 man Europesche infanterie, naar de poort trokken, om haar in bezit te nemen. Een geruimen tijd verliiep er, vóórdat de verbakkingen en hindernissen van allerlei aard waren weggeruimd, om onze roemrijke vlag nu ook op de wallen van Soepa te kunnen doen wapperen.

Kort na de inbezitneming kwam de Opperbevelhebber, en begaf zich naar het eerste huis, in de nabijheid der poort, zijn verlangen te kennen gevende, om met den koning een mondgesprek te houden. Weinige minuten daarna verscheen de vorst, doch zeer bevreesd en van een 100tal manschappen van zijne lijfwacht vergezeld. De Opperbevelhebber ging hem te gemoet en stelde hem spoedig gerust omtrent zijn lot. Hier moest niet alleen eenen vijand onderworpen, maar ook eenen nieuwen bondgenoot op Celebes gewonnen worden, en dit doel kon alleen door eene innemende behandeling bereikt worden. Toen nu de generaal het vertrouwen op de gelaatstrekken van den koning zag opkomen en zijne vrees geheel geweken scheen, verklaarde hij hem, dat het Gouvernement niet dan vaderlijke bedoelingen jegens hem koesterde. Zijne onderwerping moest echter zuiver en vrij van nevenbedoelingen zijn. Als een bewijs daarvan, zou hij dadelijk aan zijn volk moeten bevel geven, om al de versterkingen van Soepa tot den grond toe te slechten, terwijl hij zijnen broeder LATJEOE, als gijzelaar naar Makassar moest zenden. Met dankbaarheid werd in deze vorderingen bewilligd; de vorst gaf de verzekering, dat hij dadelijk de wallen zou doen slechten, doch dat hij in de onmogelijkheid was, om zijnen broeder op te zenden, vermits deze gevlugt was. Als bewijs van zijne welgemeende onderwerping en opregte gezindheid, stelde hij zijnen zoon ter beschikking van den generaal, die dan ook dienzelfden avond aan boord van eene kanonneerboot, naar Makassar vertrok.

Al het geschut en het schietgeweer te Soepa aanwezig, werd nog in den loop van dien dag uitgeleverd; het bestond uit 24 stukken geschut, van allerlei kaliber, meest metalen, en een aantal geweren. De ijzeren 5te, behoorende aan Z^r. M^r. korvet *Courier*, welke die van Soepa in het vorige jaar, bij den Tamarinde-boom, genomen hadden, kwam zodoende in handen der regtmatige eigenaars terug. Bij de overlevering der wapens, deed de koning weten, dat er 16 geweren bij waren, die hij van zijne voorouders geërfd had. Deze werden hem den daaropvolgenden dag, namens den generaal, als een geschenk terugge-

geven. Aan het slechten der werken was dadelijk begonnen, doch om dit werk te bespoedigen, werden er corvé's van de inlandsche troepen gekommandeerd, die de bewoners behulpzaam waren. In vier dagen tijds was alles met den grond gelijk.

Op den 28ten bezigtigde de Opperbevelhebber Soepa, en de middelen van tegenweer door deszelfs bewoners gewrocht. Hetgeen hij dáár zag, overtrof ieders verwachting; nu eerst kon men de grootte der overwinning schatten, welke ook hier weder door eene beleidvolle en krachtige vertooning behaald was. De wal, die om Soepa lag, was vrij regelmatig en hier en daar tenaille-vormig bestreken. Hij was hoog en sterk gebouwd, overal gepalissadeerd en tot op 50 passen van de gracht en in dezelve met doornen bamboezen en inééngegroeiده verhakkingen, ongenaakbaar gemaakt. Rondom was eene menigte wolfskuilen gegraven, met scherpe palen bezet, en verder de geheele omwalling zoodanig met digt struikgewas omgeven, dat men van de buitenzijde niets van al deze hindernissen bespeuren kon. Langs den geheelen wal waren, op 1 el hoogte van den grond, schietgaten aangebragt, op 12 passen van elkander verwijderd. Deze werden gevormd door uitgeholde klapperboomen en groene bamboezen, allen gerigt op de toegangen der buitenste werken en op de weinige wegen, die naar Soepa geleidden. Binnen Soepa zelf, was ieder huis in eene benting herschappen; onder de gebouwen waren kuilen van 1 à 1,50 el gegraven, waarin de bewoners konden schuilen, terwijl tegen den voorkant en de flank der zijden vanwaar men den aanval verwachtte, aarde was geworpen. Deze soort van aarden borstweringen, waren met rijswerk en planken bekleed. In deze wallen waren ook schietgaten aangebragt. Toen de generaal Soepa had omgetrokken en zijnen aanval over de paden van het moerassig bosch zoude gedaan hebben, waren deze voorzorgen nutteloos geweest, aangezien de huizen aan die zijde niet van wallen voorzien waren. Later bekende de vorst, dat hij ook geenszins eenen aanval van dien kant verwacht had. De plaats was zeer ruim en bevatte ongeveer 200 huizen, van bamboes vervaardigd, vrij uiteenverspreid, en door fraai geboomte belommerd.

Als mensch gedacht, dan was de, nu door beleid verkregene onderwerping, ook van die zijde drierwef gelukkig. Dat Soepa zou hebben moeten vallen voor de vereenigde aanvallen der Europesche troepen en hulpbenden, vooral toen men het van achteren konde bestoken, daaraan viel niet te twijfelen —

immers de opgewonden moed der soldaten kon als den bes- ten waarborg voor de overwinning strekken. Maar wat ware dan het lot der bevolking geweest, vooral van het overgroot aantal vrouwen en kinderen, die zich nog in de plaats bevonden? Hij die den soldaat een weinig van nabij kent, weet wat het zeggen wil, eene versterkte plaats, na hardnekkigen weerstand, te nemen. In de eerste oogenblikken wordt de stem der rede en der menschelijkheid niet gehoord, ligt reeds menig onschuldig slagtoffer geveld, vóór dat de banden der krijgstuicht weder klemmen; en zij die door de troepen gespaard wierden, zouden den klewang der hulpbenden niet ontsnapt zijn.

Op de wijze als nu de zaken geschikt waren, deden zich ook gegronde redenen op voor de hoop, dat men thans in den koning van Soepa eenen getrouwen bondgenoot gewonnen had. Die hoop werd nog meer aangewakkerd, toen die vorst, uit eigen beweging, de hoven van Alita, Sawito en Rapang had aangemoedigd, om voerslagen van vrede en vriendschap aan het Nederlandsche gouvernement te doen. Dit had het gevolg, dat reeds op den 29sten de Pa Betjaras van Alita en Sawito bij den Opperbevelhebber kwamen, en kennis gaven, dat die vorsten hunne belangen aan den koning van Soepa hadden opgedragen, en zich zouden onderwerpen aan het contract hetwelk hij, ook voor hen, met het Nederlandsche gouvernement zoude sluiten. De vorst van Rapang deed eene eensluidende verklaring afleggen.

De vriendschappelijke behandeling welke de vroeger zoo halstarrige vorst van de zijde des Opperbevelhebbers was ten deel gevallen, bragt alzoo het Gouvernement oneindig meer voordeelen aan, dan eene overwinning te vuur en te zwaard verkregen. Het vertrouwen was intusschen bij de lagere volksklasse van Soepa nog geenszins geheel en al gevestigd. Verschillende nadeelige geruchten liepen onder haar rond, namelijk, dat de ware bedoelingen der Nederlanders dan eerst zouden kenbaar worden, wanneer alle verdedigings-middelen waren geslecht. De koning liet zulks door de tweede hand aan den generaal weten. Laatstgenoemde gaf hem echter nogmaals de verzekering, dat die geruchten aan kwaadwilligheid moesten toegeschreven worden; dat hij gerust op het hem gegeven woord konde vertrouwen; dat hem, noch iemand der zijnen eenig leed zou geschieden, en dat er verder niets, noch van hem, noch van zijn volk zoude geëischt worden, zonder dadelijke betaling. De generaal raadde hem aan, om de huizen binnen Soepa in den vorigen staat te doen bren-

gen, en van de gelegenheid der tegenwoordigheid van de troepen en de hulpbenden, gebruik te maken, om de inwoners hunnen gewonen handel en bedrijf te doen hervatten. Ten einde een regstreeks voorwendsel te hebben tot het wederopenen van handelsbetrekkingen, liet de generaal bekend maken, dat voor elken kanonskogel of ander ijzer projectiel, dat aan het hoofdkwartier gebragt werd, vijf duiten zouden betaald worden. Deze raadgevingen en middelen hadden het gewenschte gevolg; de koning van Soepa liet den generaal op het hartelijkste bedanken, met de betuiging, dat, wat hem betrof, hij niet het minste wantrouwen koesterde, en dat hij zijnen invloed bij zijne onderdanen zoude aanwenden, om hen in die overtuiging te doen deelen. De generaal merkte ook reeds twee dagen later, toen hij door Soepa reed, dat men allerwege bezig was de huizen te herstellen, terwijl de handel in eetwaren weder als in gewone tijden gedreven werd. Bij de 400 stuks projectielen werden aan het hoofdkwartier verkocht.

De commissaris TOBIAS was den 29sten voor Soepa aangekomen, en had zich dadelijk beijverd, om de verdere belangen, vooral tusschen den vorst van Soepa en den koning van Sidenring, te regelen. Op den 30sten had de eerste zamenkomst der vorsten plaats. De heer TOBIAS had hen met eene gepaste aanspraak bijeengebragt en hen vervolgens alleen gelaten. Na gedurende een uur minzaam te hebben onderhandeld, kwamen de beide vorsten, van den erfprins van Sidenring en de Pa Betjara van Soepa, Alita en Sawito vergezeld, hunne opwachting bij den Opperbevelhebber maken, alwaar zij naar 's lands gebruik, en met de meeste eerbewijzingen ontvangen werden. Op eenige ververschingen onthaald zijnde, stelde de generaal eenen feestdronk in op den eeuwigdurenden vrede en vriendschap tusschen het Nederlandsche gouvernement en de beide vorsten van Soepa en Sidenring, en met de overige vorstenlanden. Deze toast maakte indruk en werd door allen op de gulste en trouwhartigste wijze beantwoord. Het gesprek werd vervolgens algemeen, en vooral levendig tusschen de beide koningen. Bij het afscheid nam de koning van Soepa den ouden grijzen vorst van Sidenring bij de hand, leidde hem naar zijn vaartuig en bragt hem naar huis. Bij die gelegenheid uitte de eerste de vrij opmerkelijke woorden: «Ik heb gedurende één jaar den oorlog gevoerd, om het rijk van Boni getrouw te blijven. Herhaalde malen heb ik om hulp gevraagd; maar ze nooit gekregen, waarom ik mij dan ook van alle verpligtingen jegens dat rijk ontslagen acht.»

In den namiddag van den 1sten Julij, kwam de koning van Soepa te paard, met een klein gevolg, een bezoek aan het hoofdkwartier afleggen. Bij die gelegenheid vroeg hij om het inwendige van een oorlogschip te mogen zien. Dit was een sprekend bewijs van vriendschap en vertrouwen, waarom het verzoek des te gereeder toegestaan en reeds tegen den volgende dag bepaald werd. De *Javaan* was op den bepaalden tijd feestelijk uitgedoscht, en deed den vorst verstomd staan over alles wat hij zag, en 't welk hem even nieuw als ontzagwekkend voorkwam. Bij het afscheid nemen, vermeende hij zijne innige overtuiging te moeten kenbaar maken, dat geen inlandsch vorst langdurig weerstand zoude kunnen bieden aan een gouvernement, « dat zulke kleine werelden ter zijner beschikking had. » Om den band van vriendschap, nog sterker toe te halen, werden er, toen hij zijn onvermogen had te kennen gegeven, om per scheepsgelegenheid betrekkingen met Makassar te openen, en om gezanten ter regeling van het contract te zenden, een tiental prauwen ter beschikking van den vorst gesteld.

Op den 5^{den} Julij verkende de generaal, met den majoor VAN DER WIJCK, de omstreken van Pare Pare, tot opsporing van eene geschikte plaats en gelegenheid, om een reeds ge-projecteerd blokhuis te bouwen.

De order tot inschepping der troepen en van het materieel werd den 4^{den} gegeven, en den 5^{den} ging de vloot onder zeil naar Makassar, nadat de generaal het bevel aan den kolonel BISCHOFF had overgegeven, vermits hij nog een bezoek bij de koningin van Tanette wilde afleggen.

Wij hebben den draad van het relaas der gebeurtenissen, die elkander zoo snel opvolgden, niet willen afbreken, om de zaken in haar geheel te schetsen, en om de uitkomst dier gebeurtenissen met eenigen omvang te teekenen. Zij waren op zich-zelve te eenvoudig, om er lang bij stil te staan; de uitkomst echter was grootsch en overtrof ieders verwachting. Soepa — het gevreesde Soepa, door natuur en kunst in een bolwerk herschepen, waartegen de Engelsche moed verbrijzeld was, voor welke, nog geen jaar geleden, zoo vele Nederlanders hun laatste offer gebragt hadden, — het vijandige Soepa had zich onderworpen en geen enkel man van onze zijde had er het leven bij ingeboet! Wat meer zeide: Soepa, de getrouwste aanhanger van den gevreesden vijand op Celebes, was een getrouw bondgenoot geworden van het Nederlandsche gouvernement. In de Noordelijke gewesten, die zoo

voordeelig voor den handel, zoo onmisbaar voor de rust, de zelfstandigheid en de onschendbaarheid van ons hoofd-etablisement op Celebes zijn, kon men zich nu onbezorgd toeleegen op den landbouw, de nijverheid en den handel, — op het inoogsten der rijke vruchten van eenen gezegenden vrede. De wijze waarop die vrede gesloten was, had de dwalingen no-pens de magteloosheid van de Nederlandsche wapenen uitgeroed; het eerste ongelukkige misverstand, door de Bonische staatkunde, tot rampzalige, tot bloedige verwijdering aangevuurd, was verdwenen; de minzaamheid, die bij de onderhandeling had voorgezeten, had de gelukkigste toenadering der gevoelens bewerkt. Geen grond van mistrouwen bestond er meer, geen kiem was er van overgebleven. In het noorden schitterde de ster der hoop voor eene gelukkige toekomst, voor eenen daadwerkelijken voorspoed, — prijkte het olijfgroen der verbroedering, en beschaduwde eene bloedige, thans aan de vergetelheid toegedachte vete.

Het is niet niet te ontkennen, dat de persoonlijke hoedanigheden des aanvoorders voorzeker de hoofdoorzaken waren, dezer zoo spoedige en zoo gezegende uitkomst. De krijgsmagt van den Staat had daarbij van hare zijde alles gedaan wat zij vermogt, om hem te schragen en zijne wenschen te bevorderen. Dat de generaal dit erkende en daarvoor dankbaar was, bleek uit het slot van zijn officieel verslag, aan Z. Exc. de luitenant-generaal Baron MERKUS DE KOCK, hetwelk wij hier laten volgen, en waarin den Opperbevelhebber zegt:

« Ten slotte acht ik mij nog verplicht te doen kennen, dat, hoezeer al de officieren en soldaten in moedbetooning hebben gewedijverd, en allen de grootste zucht naar roem hebben aan den dag gelegd, er echter eenige onder hen zijn, welke zich buitengewoon hebben onderscheiden, wier namen ik de eer heb aan Uwe Excellentie kennelijk te maken: »

« De kolonel BISCHOFF heeft niet alleen de meestmogelijke zorg voor de troepen betoond, maar ook met zeer veel beleid en juistheid, mijne bevelen en manoeuvres doen uitvoeren; iets dat zeer veel heeft bijgedragen tot de uitkomsten die wij hebben verkregen. »

« De majoor GEY, welke korteling eene zware ziekte had doorgestaan, en die, bij ons vertrek van Makassar, verre was van geheel hersteld te zijn, is echter op zijn herhaald verzoek, medegegaan. Het zeetogtje heeft zijne beterschap bevorderd; doch de buitengewone activiteit en zelfs-opoffering, welke die officier bij de ontschepping, het in batterij brengen

en bij de manoeuvres van en met het geschut tegen den vijand, heeft aan den dag gelegd, deed mij elk oogenblik vreezen dat hij weder zoude instorten. Tot mijn innig genoegen is deze vrees ongegrond geweest.»

«De majoor-ingenieur VAN DER WIJCK, welke in de baai van Boni voortdurend ziekelijk was, doch langzamerhand hersteld is, heeft op Makassar niet alleen met de meeste voortvarendheid voor al de benodigheden van een beleg gezorgd, maar ook met de meeste koelbloedigheid de positie des vijands verkend, en is bij alle onze bewegingen aan het hoofd der troepen geweest. Later is het gebleken dat de plaatsen voor den aanleg van batterijen, in het geval dat Soepa zich zoude verdedigd hebben, welke door dien hoofd-officier waren aangewezen, met zeer veel oordeel en juistheid waren gekozen. Iemand die met de plaatselijke gesteldheid van Soepa nauwkeurig bekend ware geweest — dat hier geenszins het geval was — had voorzeker zich niet beter van deze taak kunnen kwijten.»

«De majoors DE BAST en SOLLEWIJN hebben zeer veel bijgedragen tot den goeden uitslag van de operatie op den 26sten Junij; eerstgenoemde wegens de snelheid waarmede hij tegen de voorliggende benting marcheerde en den vijand in wanorde bragt; laatstgemelde wegens de stipte uitvoering mijner bevelen, daar hij op den vijand aandrang, zonder zich aan deszelfs vuur te storen.»

«In den majoor COEHOORN heb ik, den volgenden dag, bij de verkenning, mede een officier van moed en beleid leeren kennen.»

«De kapitein-adjutant KOELMAN, en overigens al de officieren van mijnen staf, hebben weder veel moed en activiteit aan den dag gelegd, en mijne bevelen met den meesten spoed en de vereischte juistheid, dikwerf dwars door het vijandelijke vuur, overgebragt.»

«De eerste luitenant BAKKER, een zeer dapper officier, was de eerste, die, zonder verlies te ondergaan, eene vijandelijke benting bestormde en innam.»

«De luitenant der marine WEBBERS is onvermoeid werkzaam geweest, zoowel bij de ontscheping, als bij het in batterij brengen van het geschut, terwijl hij op den dag van den 26sten Junij door het goed rigten en levendig onderhouden geschutvuur, veel heeft bijgedragen tot den goeden uitslag der operatie.»

«De adelborst der 1ste klasse OOKAAS, welke met het toezigt over de kleine vaartuigen was belast, was den luitenant WEBBERS

toegevoegd, van welker tweeledige taak hij zich uitmuntend heeft gekweten.»

«Nader zal ik echter de eer hebben Uwe Excellentie al die officieren en manschappen op te geven, welke in de welwillendheid van het Gouvernement kunnen worden aanbevolen.»

«Mijne tevredenheid moet ik Uwe Excellentie mededeelen over de troepen van den Panumbahan van Sumanap. Zijne geregelde infanterie, ruim 400 man, was steeds bij onze troepen ingedeeld; de artillerie was op de groote batterij geplaatst; de pionniers waren altijd aan het hoofd der kolonnen en gewapend met de stormgereedschappen. Bij alle militaire verrigtingen heb ik over hen kunnen beschikken, waaraan zij ook met de meeste bereidwilligheid hebben voldaan.»

In antwoord op dit rapport, werd eenigen tijd later de navolgende dag-order, te Batavia aan het O. I. leger gegeven:

DAG-ORDER.

Officieren, onder-officieren en manschappen, uitmakende de Celebesche expeditie, en in het bijzonder die welke tegen Soepa zijn opgetrokken!

Reeds vroeger had ik het genoegen U, mijne wapenbroeders, bij dag-order de volkomene tevredenheid van Zijne Excellentie den Gouverneur-Generaal, over uwe verrigtingen op Celebes kennelijk te maken, en de afgeeloopene expeditie tegen Soepa, die de onderwerping van dat Rijk heeft ten gevolge gehad, stelt mij, krachtens besluit van den 8sten dezer, n°. 6, op nieuw in de gelegenheid den Generaal-Majoor VAN GEEN in het bijzonder, en de officieren, onder-officieren en manschappen der zee- en landmagt, welgemelde expeditie uitgemaakt hebbende, in het algemeen, de bijzondere tevredenheid van Zijne Excellentie voornoemd te doen kennen, over de genomene maatregelen en het beleid en den moed waarvan door ulieden op nieuw ondubbelzinnige blijken zijn gegeven.

Deze order zal alomme aan het Leger worden voorgelezen.

De Luitenant-Generaal Kommandant der Troepen,

(get.) DE KOCK.

Voor eensluidend afschrift,

De majoor waarnemend chef van den staf,

ROEST.

XII. HOOFDSTUK.

De Opperbevelhebber legt een bezoek af by de koningin van Tanotto. Terugkomst te Makassar. Toehereidselen tot het vertrek der troepen. Groot militair feest. Rapporten aan Z. Exc. den luitenant-generaal MAREKUS DE KOCK. Brief aan den kapitein ter zee PINTERSEN. Dag-order aan de bezetting van Celebes. De Opperbevelhebber vertrekt. Voordragten. BESLUIT.

Het getrouw en naauwgezet volgen van den loop der handelingen en gebeurtenissen op het eiland Celebes, in de jaren 1824—1825, voorafgegaan door eene beknopte schets der vroegere geschiedenis van dat eiland, heeft ons aan de grens der

opgenomene taak gebragt. De veldtogt was daadwerkelijk op den 4^{den} Julij, nadat de troepen waren ingescheept, geëindigd. De overige handelingen behooren tot de regeling van zaken, die, wel is waar, met den genoemden oorlog in verband staan, doch voor den lezer van minder belang zijn. Wij zullen dezelve slechts zooveel noodig aanstippen, om het, door ons flauw geschetste, tafereel geheel te kunnen voltooien, hetzelfde vervolgens in eene eenvoudige lijst, ter beschouwing op te hangen, en der welwillende beoordeeling aan te bieden.

In het vorige hoofdstuk hebben wij gezegd, dat de generaal zich den 4^{den} had ingescheept voor een togtje naar Tanette. Des morgens vroeg onder zeil gegaan, en door eene zeer gunstige wind voortgedreven zijnde, stapte hij reeds ten 12 ure, van dienzelfden dag, bij Tanette aan wal. De koningin ontving haren hoogen gast met de ondubbelzinnigste bewijzen van eerbied, vriendschap en vertrouwen. Aan den wensch des Opperbevelhebbers, om haren broeder, den gewezen koning van Tanette, bij haar te ontmoeten, had de vorstin niet kunnen voldoen, vermits hij afwezend was. In een zeer vertrouwelijk gesprek, beval zij de belangen van hare onderdanen den Opperbevelhebber aan, terwijl zij tevens de bemiddeling van het Gouvernement inriep tusschen haar en haren broeder. Indien het Gouvernement vermeende, dat haar broeder moest regeren, dan was zij bereid het bestuur neder te leggen, en zich vrijwillig te verwijderen. In het geval echter, dat het Nederlandsche bewind haar in hare tegenwoordige regten wilde handhaven, dan wenschte zij, dat haar broeder verwijderd wierd. De generaal beloofde hare belangen bij 's Konings commissarissen van Celebes te zullen behartigen, en nam, zeer voldaan over de genoten ontvangst, en over het vertrouwen dat hij bij de vorstin nopens de bedoelingen van het hoofdbestuur gevestigd had, van haar afscheid.

In den namiddag scheepte de Opperbevelhebber zich weder op de kleine prauw in, waarmede hij gekomen was; doch moest nog eenigen tijd, uithoofde van tegenwind, voor anker blijven liggen. Te 6 uren zond de gewezen koning van Tanette, aan den generaal een zeer schoon paard ten geschenk, met de boodschap, dat hij zich thans bij de koningin bevond. Voor het geschenk liet de generaal bedanken, en den bedoelden vorst tevens aanzeggen, dat hij niet ten tweede maal een bezoek aan wal konde afleggen. Daarop kwam de ex-koning met eenig gevolg aan boord bij den generaal, die hem eene vaderlijke vermaning gaf over zijn gehouden gedrag, en den raad van

zelf te Makassar te komen, ten einde met de commissarissen de geschiktste maatregelen te beramen, voor het behoud der rust in zijn vaderland. Ook deze overreding had eene zeer gunstige uitwerking.

De Opperbevelhebber was den 3^{den} Julij te Makassar terug; de troepen welke bij de expeditie van Soepa tegenwoordig waren geweest, stapten insgelijks dien dag en den volgenden aan wal. De vreugde was nu algemeen, schoon eenigermate door het groote getal zieken, getemperd wordende. Reeds dadelijk na de aankomst des Opperbevelhebbers, beraamde hij met zijne mede-commissarissen de verder te nemen maatregelen, om in het voordeel der schatkist, het groote bezwaar van den nu afgeloopen veldtogt te verminderen. Eene naar Borneo bestemde expeditie werd intusschen georganiseerd, en het kommandement daarover aan den majoor SOLLEWIJN opgedragen. 400 Man, meest Europeanen, werden daartoe gekozen, waarbij eenige artillerie zoude gevoegd worden. Eene instructie voor deze expeditie werd door de commissarissen opgemaakt en vastgesteld. Middelerwijl werden er dispositiën genomen voor het vertrek der Sumanapsche en andere troepen, waartoe de schepen in gereedheid werden gebragt. Overigens heerschte allerwege, in alle gedeelten van het bestuur, de grootste bedrijvigheid voor de bevestiging der behaalde voordeelen, en tot vaststelling en sluiting der nieuwe contracten met de onlangs onderworpenen vorsten. De Opperbevelhebber zorgde tegelijkertijd voor het doen herstellen der verdedigings-werken, en voor de regeling der bezetting van Celebes, ten einde de vruchten van den bevochten vrede, voor het vervolg ongestoord zouden kunnen genoten worden.

Voor het vertrek der troepen naar hunne verschillende bestemmingen, werden zij vereenigd om de dankbetuiging des Opperbevelhebbers te ontvangen voor hunnen aan den dag gelegden moed, hun' ijver en volharding. De zeemagt die zoo ruimschoots tot het behalen van den roem had bijgedragen, deelde niet minder in den lof dien de Opperbevelhebber aan alle zijne togtgenooten toezwaaide.

De officieren hadden inmiddels hunnen wensch te kennen gegeven, om, vóór het scheiden, een militair feest te vieren, ten einde daardoor, ten eerste eene dankbare hulde aan hunnen aanvoerder te bewijzen, en ten anderen om aan de Makassaren te toonen, hoeveel eendragt er heerschte onder allen, die op Celebes waren gekomen om de wapenleus van hunnen koning te handhaven. De Opperbevelhebber koesterde hetzelfde

verlangen en kwam de wenschen der officieren voor, door tot dat einde eene aanzienlijke som uit zijne eigene middelen beschikbaar te stellen. Het vrije schoone Indische hemelgewelf, moest dit militaire volksfeest tot dak verstrekken; de majoors GEY en SOLLEWIJN werden door den generaal met de regeling belast.

Op de onafzienbare, fraaije weide-vlakte, aan de opene zijde van de stad Vlaardingen, werd een zeer groot vierkant, door paal- en touwwerk afgezet, terwijl op elk dezer palen een vetpot voor de illuminatie werd gesteld. Eene menigte linnen tenten werden vereenigd en, aan een der binnenzijden, tot eene groote doorlopende tent tezamen gevoegd voor de officieren en dames. De kolossale receptie-tent was, evenals op Badjoa, smaakvol met groen, met bloemen, vlaggen en wimpels versierd. Voor de tent was al het veroverde geschut, tusschen twee rijen groote, bloemdragende heesters geplaatst, terwijl de veld-batterij voor den breeden hoofd-ingang eene groote en smakvolle trofé van al de veroverde wapens en vaandels, boogsgewijze insloot, welks koorde gevormd werd door de 50 met nationale vlaggetjes prijkende lanssen der hussaren. Overigens waren er binnen het vierkant onderscheidene toebeheerselen gemaakt voor verschillende volksspelen, waarbij behendigheid de prijzen moest behalen, en die allen het een of ander feit van den veldtocht voorstelden.

De 18de Julij was voor de viering bestemd; de Opperbevelhebber vaardigde te dier gelegenheid, daags te voren de navolgende dag-order uit:

DAG-ORDER.

De Generaal-Majoor, Opperbevelhebber der Celebesche expeditie, be-
tuigt bij deze zijnen dank en zijne tevredenheid aan de gezamenlijke Officieren der Zee- en Landmagt, uitmakende de Celebesche expeditie, voor den *moed*, den *ijver* en de *volharding*, welke zij bij genoemde expeditie aan den dag gelegd hebben.

Aan alle onder-officieren en manschappen, zal op morgen een buitengewoon ration arak worden verstrekt, en verder gelegenheid worden gegeven, om den dag onder gepaste vrolijkheid door te brengen. De Opperbevelhebber houdt zich overtuigd, dat een ieder, zonder onderscheid, zich zal beijveren, om dit militaire feest met den meesten luister en met gepaste vrolijkheid te vieren, en dat de goede order zal worden gehandhaafd.

De Generaal, enz.

VAN GEEN.

De gouverneur van Makassar, de koning van Goa, de Panumbahan van Sumanap, onderscheidene inlandsche hoofden, al de burgerlijke autoriteiten, de officieren der land- en zee-magt, de aanzienlijkste families uit Vlaardingen, alle onder-

officieren en beschikbare manschappen van alle wapenen, en de gezaghebbers der transportschepen, met hunne officieren, woonden gezamenlijk dit feest bij. De volksspelen, waarmede hetzelfde geopend werd, waren voor de Oosterlingen een vreemd schouwspel; zij schenen daarin echter zeer veel vermaak te scheppen. Het overige van den dag werd doorgebracht met eenen maaltijd voor de onder-officieren en soldaten, onder den vrijen hemel, en voor de overige genoodigden, in de groote tent. De vreugde heerschte overal en de opwekkendste toasten: aan den Koning, het Koninklijk Huis, den Gouverneur-Generaal, den Opperbevelhebber, de Indische vorsten, op den vrede en de vriendschap, en vele anderen, werden met geestdrift gedronken. Eene fraaije illuminatie, vuurwerk en dans besloot dit feest, dat tot laat in den nacht werd voortgezet, en bij al de aanwezenden de aangenaamste herinnering achterliet. De gulle hartelijkheid en de goede order die er geheerscht hadden, maakten eenen voordeeligen indruk op de Celebesche bevolking, en ook van die zijde trof men een gewenscht doel.

De koning van Goa wist geen woorden te vinden om het gesmaakt genoeg uit te drukken, en verheugde zich nu eerst regt hartelijk, de bondgenoot van een Gouvernement te zijn, waarbij zooveel kracht woonde, en dat met zulk eene innemende onderscheiding zijne bondgenooten behandelde. Kort daarna noodigde hij den Opperbevelhebber en de voornaamste officieren, op eene groote jagtpartij, waarbij hij zijne gasten hartelijk onthaalde (*).

(*) De hier bedoelde jagt had plaats in de omstreken van Parang Segerie, half weg Maros en Vlaardingen.

Een plein, nagenoeg anderhalf uur in het vierkant, noordelijk door een bosch begrensd, was voor deze jagt, door middel van Cocos- of klapperboombladen, in lange reepen aan elkander gebonden en aan 4 ellen hooge palen bevestigd, afgezet. Aan deze reepen was, op ongeveer 1 el hoogte, eene tweede reep van dergelijke bladen vastgemaakt, welke steeds door den wind in beweging konden gehouden worden. De herten welke in de, op deze wijze afgezette pleinen gedreven worden, springen niet dan hoogst zeldzaam over deze omheining heen, en voor de beweging der bladen bevreesd, wagen zij het nimmer om er door te loopen. Bij deze gelegenheid had de koning van Goa, te midden van het plein eene Pondoppo of afdak doen oprigten, waarin aan zijne gasten verschillende ververschingen werden toegediend. Zoodra de generaal met de officieren, alle met jagtgeweren gewapend, in het afgezette plein waren aangekomen, begonnen 150 drijvers, met stokken en knuppels voorzien, aan de tegenovergestelde zijde van het bosch, het wild in het plein te drijven. Een dertigtal Makassaren te paard, waren aan den boschrand geposteerd; terwijl de Europeesche jagtlieders zich achter boomen schuil hielden. Zeer spoedig kwam een groot getal herten en wilde zwijnen uit het bosch te voorschijn. Met een levendig gewervuur werd het wild ontvangen, en zij die ongetroffen in de vlakte kwamen, werden nu door de Makassaren te paard vervolgd. Deze rijden op het naakte paard, de regter voet plat tegen deszelfs hals, terwijl de linker hand den teugel (van gevlochten rotting) en een vlok manen, even achter de ooren gevat, met eenen gestrekten arm, vasthoudt. In de regter hand hebben zij eene lans met de punt naar achteren gekeerd, aan welke onderreind een strik bevestigd is, waarvan het uiteinde met een touw aan den trensteugel is vastgemaakt. De jager die te paard het hert in den ren vervolgd, doet alsdan pogingen om den strik om zijne horens te werpen, waarna het hert van zelf zijnen loop vermindert. Is het hert jong en krachteloos, dan weten de jagers het zeer spoedig tot staan te brengen, door

Kort daarna vertrokken reeds onderscheidene schepen naar Sourabaja, Samarang, Batavia en Sumanap, overbrengende de troepen, welke niet tot de bezetting van Celebes, noch tot de expeditie van Borneo behoorden. De gouverneur van Celebes, de luitenant-kolonel VAN SCHELLE, die eervol uit deze betrekking ontslagen en door den kolonel BISCHOFF vervangen was, maakte zich insgelijks tot zijn vertrek naar Batavia gereed. Den 50sten Julij geschiedde de overgaaf van zijn gezag aan den kolonel BISCHOFF, en werd dit door een salvo van 15 kanonschoten, den volke aangekondigd.

Wij laten thans twee officiële rapporten volgen, die door den Opperbevelhebber aan Zijne Excellentie, den luitenant-generaal MERKUS DE KOCK, werden gezonden, waarin de verdere regeling der zaken zijn vermeld:

«Ik heb de eer Uwe Excellentie te berigten, dat op den 1sten en 2^{den} dezer, onder bevel van den majoor SOLLEWIJN der 18de afdeeling N. I., met de schepen *Diana* en *Emile*, naar Borneo zijn vertrokken: 4 officieren van de geneeskundige dienst, 10 officieren en 260 Europeesche onder-officieren en soldaten der 18de afdeeling N. I.; 5 officieren, 8 Europeërs en 106 inlandsche soldaten van de 19de afdeeling N. I.; 1 officier, 10 Europeërs en 12 inlanders van het 2de bataillon artillerie, benevens 2 kanons à 2 Ⓔ, 2 houwitser van 8 duimen, ieder voorzien van 300 schoten.»

«De expeditie heb ik als afgeloopen beschouwd; de regeling der staatkundige zaken vorderen echter, dat al de schepen zich niet te gelijk verwijderen. Z^r. M^r. oorlogs- en transportschepen zullen echter binnen eenigen tijd, achtereenvolgens vertrekken.»

«Mijne mede-commissarissen blijven aandringen, dat de oorlogschepen nog eenigen tijd tot het maken van eene vertoo-

ning moeten blijven liggen. Hunne vertoogen komen mij en den kommandant der zeemagt echter voor, op te losse gronden te steunen, zoodat ik de noodzakelijkheid van dat verwijl niet kan toestemmen. De brikken *Orestes*, de *Siewa*, de schoener *Circe*, twee kanonneerboden en eenige ligte vaartuigen, blijven op Celebes ter beschikking, en deze vaartuigen komen ons, in de bestaande omstandigheden, voldoende voor, om dáár, waar zulks mogt vereischt worden, de noodige assistentie te verleenen.»

«Op heden keert naar Java terug, het schip *Louisa de Kock*, waarop voor Samarang zich zullen inschepen: de majoors GEX en DE BAST, de 1ste luitenant der hussaren VAN DER HOOP, benevens 12 Europeesche artilleristen, en voor Batavia, de kapiteins MES en DU BUS, de 1ste luitenant DE WITT en SCHERPINGH en de 2de luitenant kwartiermeester HELMONT, 2 officieren van gezondheid en 50 Europeesche reconvalescenten der 18de afdeeling N. I. en het 2de bataillon artillerie.»

Z^r. M^r. fregat *Javaan* zal nog binnen den loop dezer week naar Soerobaja vertrekken, en zal eenige dagen daarna door Z^r. M^r. korvetten *Comeet* en *Courier* gevolgd worden.»

«Op het schip *Louisa* zal ik denkkelijk, indien namelijk mijn vertrek niet door de eene of andere omstandigheid vertraagd wordt, in het laatst dezer week, met de officieren van mijnen staf en een detachement van 20 hussaren, mij voor Batavia inschepen.»

«Het schip de *Marquis of Hasting*, is bestemd om den afgetreden gouverneur VAN SCHELLE naar Batavia over te brengen. Ik heb dien bodem op den 26sten der vorige maand ter beschikking van ZHED. Gestreng gesteld. Het detachement pionniers zal met het genoemde schip naar Batavia terugkeeren.»

«Het particuliere schip *Dannia*, dat in de vorige maand met eene lading van het Gouvernement alhier is aangekomen, heb ik met overleg der commissarissen, doen inhuren, voor f 4250 's maands. Deze bodem heeft veel scheepsruimte en kost f 750 minder in de maand, dan te vertrekken schepen. De schepen die voor de minste prijzen zijn gehuurd, blijven alzoo in dienst van het Gouvernement, voor de expeditie naar Borneo.»

«Het garnizoen dat op Celebes zal blijven, zal nagenoeg 1200 man, zonder de officieren, of wel uit 460 Europeanen 180 Ambonnezen en 550 inlanders bedragen; daaronder zijn 940 man infanterie, 200 kanonniërs en 50 hussaren; eene magt die mij voldoende voorkomt, om onze reg-

van het paard te springen en een touw om de achterbeenen te slingeren; is het daarentegen sterk, dan worden zij dikwerf met hunne paarden medegeslept, over heggen en slooten, waarbij niet zelden armen, heenen of ribben gebroken worden, vooral als de jager het hert levend wil vangen, en van zijne lans geen gebruik wil maken.

Bij deze gelegenheid zag men eenige van de levend gevangen herten, in den tijd van één uur geheel tam maken, 't welk men vroeger voor een sprookje gehouden had. Daartoe vlochten de Makassaren eene broek van cocosbladen, waarin het tam te maken hert, tusschen twee boomen gehangen wordt. Zij beginnen het dier vervolgens zoolang heen en weder te schommelen, tot het geheel dommelig wordt, waartoe men gewoonlijk drie kwartier à 1 uur noodig heeft, doch elke vijf minuten het hoofd met frisch koud water wasshende. Zoodra zij merken dat de oogen van het anders zoo wilde dier, een gebroken en vadsig voorkomen hebben, ontdoen zij hetzelve van den broek en houden het padie (rijst in den bolster) voor, dat het gewoonlijk onbevreesd nuttigt, en dan ook zijnen meester, als een huisdier, geheel tam en gehoorzaam volgt.

De koning van Goa deed alle mogelijke moeite om zijne gasten goed te onthalen, waarbij hij scheen vergeten te hebben, dat MAHOMED het gebruik van wijn aan de geloovigen verboden had. Twee-en-twintig herten werden er dien dag geveld; de wilde zwijnen waren in zulk een groot getal, dat men het niet der moeite waardig rekende om er op te schieten.

ten op het grondgebied, op eene voldoende wijze te handhaven.»

«Nadat de expeditie voor Borneo door mij was zamengesteld, waartoe ik alle gezonde manschappen der 18de afdeeling N. I. beschikbaar gesteld had, ontving ik eene missive van den heer kolonel BISCHOFF, waarin Z.H.E. Gestrenge mij trachtte te betoogen, dat het getal der alhier verblijven Europeërs, wat gering was, in 't geval, dat de vijand ons in het vervolg mogt aanvallen, om hem met vrucht te keeren. Z.H.E. Gestrenge vermeende die aanmerking te moeten maken, om verantwoord te zijn voor de vertogen, die deswegens door het Gouvernement van Java zouden kunnen gedaan worden.»

«Z.H.E. Gestrenge meldde mij verder, zich geveleid te hebben, dat eene flankeur-kompagnie der 18de afdeeling, mede hier in garnizoen zoude blijven, en stelde mij derhalve voor, eene verandering te maken en eene kompagnie inlanders te doen vertrekken.»

«De staat van zaken op Celebes en Borneo waren te rijpelijk door mij overwogen, om daaromtrent eenige veranderingen in mijne beschikkingen te maken. De bevelen Uwer Excellentie, om zoovele Europeërs naar Borneo te zenden, waren te stellig, om mij daaraan niet stiptelijk te houden; terwijl ik blijve volhouden, dat de hier terugblijvende magt, niet alleen voldoende is om de garnizoenen te bezetten, maar ook in staat, om den vijand, op welke punten van ons grondgebied hij zich ook zoude durven vertoonen, te verjagen. Redenen waarom ik mij dan ook volgaarne bij het Gouvernement op Java hiervoor verantwoordelijk stelle.»

«Alhoewel men omtrent den tegenwoordigen innerlijken toestand van het rijk van Boni geheel onkundig is, blijven echter de goede gevolgen onzer verrigtingen dagelijks toenemen. De ingezetenen keeren dagelijks, zoowel in de Noordelijke als Zuidelijke gewesten, naar huune haardsteden terug, en herbouwen hunne woningen, destijds meest door de Bonieren vernield.»

«Ik heb aan de heeren commissarissen den korten inhoud van Uwer Excellentie's missive van den 15 Junij N°. 273, medegedeeld: «dat het steeds de vurige wensch van Z. Exc. den Gouverneur-Generaal blijft, dat, na den val van Soepa, door de heeren commissarissen niets zal worden verzuimd, om onderhandelingen aan te knopen en Celebes in rust te brengen.» Op het gerucht, dat men zoo gaarne in Boni een zending van onze zijde zoude zien aankomen, hebben de heeren

commissarissen vermeend, nog eene poging tot aanknooping van vriendschappelijke betrekkingen te moeten doen. Een zending met een brief, waarbij dat rijk nogmaals tot vrede wordt aangemaand, is vertrokken en wordt binnen eenige dagen terugverwacht.»

«Met den koning van Soepa zijn de zaken tot onderling genoegen geschikt; op den 11^{den} dezer zullen de aangegane contracten plegtig worden bezworen.»

Wij hopen de rust in Tanette te hebben verzekerd. De belangen van den gewezen koning, welke zich thans te Makassar bevindt, zijn naar wensch geregeld. Hij zal in handen van de koningin, die daartoe naar herwaarts gekomen is, den eed van trouw en onderdanigheid, alsmede de beloften om van zijne zijde de rust in het rijk te helpen bevorderen, afleggen.»

«Volgens de berigten welke ik ontvangen heb, zou er een buitengewoon groot gezantschap uit het rijk van Manhar naar herwaarts op weg zijn.»

«In alle gevallen vertrouw ik, dat de Bonieren het niet ligt zullen wagen, ons grondgebied aan te vallen. Zij zullen op het laatst — het moge ook nog eenigen tijd duren, — wanneer zij zich door al hunne bondgenooten verlaten zien, wel genoodzaakt zijn, om met het Gouvernement vrede te maken.»

De Generaal, enz.,

VAN GEEN.

Vier dagen daarna zond de generaal met eene andere scheepsgelegenheid, de navolgende missive aan hetzelfde adres:

«Uit den inhoud mijner missive, welke ik de eer had Uwer Excellentie op den 9^{den} dezer te zenden, zal Uwer Excellentie mijn voornemen hebben ontwaard, om tegen heden mijne terugreize naar Batavia aan te nemen. Dit te bewerkstelligen was mijne vurige begeerte, ten einde den geboortedag van Zijne Majesteit onzen geëerbiedigden koning, in de hoofdplaats van Neêrlandsch Indie te helpen vieren. Ik heb echter moeten toegeven aan de overredende vertogen der heeren commissarissen, mijne ambtgenooten, tegen mijn besluit om te vertrekken, gedaan. Zij beweerden dat mijn vertrek van hier, in de loopende oogenblikken, eene al te groote sensatie onder de Celebesche vorsten te weeg brengen, en de ontluikende zucht tot vrede geheel konde vernietigen.»

«De vorsten van Manhar, welke in geene 8½ jaren te Celebes waren geweest, zijn gisteren alhier aangekomen, en zullen op morgen met de gewone plegtigheden worden binnengeleid.»

« De gezanten van het rijk van Loehoe, dat in noordelijke rigting achter Boni ligt, worden op morgen verwacht. Zij zijn het Bonische rijk dwars doorgetrokken.»

« De naar het rijk van Boni vertrokken zending is nog niet terug; iets dat de commissarissen de hoop doet voeden, dat hij door een gezantschap zal worden begeleid.»

« Met Soepa en Tanette zijn de zaken geheel geschikt en de aangegane contracten onderling vastgesteld en beëdigd.»

« De vertogen van de heeren commissarissen waren te gewichtig, dan dat ik hieraan geen gehoor zoude verleen; te meer daar Hun Hoog Edel Gestrengen niet aarzelden te verklaren, dat mijn vertrek alleen voldoende konde zijn, om alle onderhandelingen af te breken. Daar nu mijne gezondheid genoegzaam geheel hersteld is, begreep ik vooreerst van het besluit van Zijne Excellentie den Gouverneur-Generaal, dat mij toestaat naar Batavia terug te keeren, geen gebruik te moeten maken, ten einde mij niet bloot te stellen, in het geval, dat de onderhandelingen na mijn vertrek mogten afbreken, dat zulks op mijne verantwoording geschoven werd. Om deze oorzaken is mijn vertrek naar Batavia, vooreerst tot den 25sten dezer maand uitgesteld.»

« Z^r. M^r. fregat *Javaan*, vertrekt op heden naar Sourabaja; ik vermeende hetzelfde niet langer te mogen doen wachten.»

« Gaarne had ik het transportschip *Louisa* mede teruggezonden, ten einde de kosten dezer expeditie zoo spoedig mogelijk te verligten. De heeren commissarissen waren echter van gevoelen, dat het noodzakelijk was, dat die bodem nog eenigen tijd hier bleef, aangezien de inlanders onze magt gewoonlijk naar het aantal aanwezige schepen berekenen.»

Makassar, 15. Augustus 1825.

De Generaal, enz.,

VAN GEEN.

Het afscheid dat de Opperbevelhebber van de officieren der marine, die achtereenvolgens naar Java terugkeerden, nam, was hartelijk. Eenigen tijd voor het vertrek van den commandant der zeemagt, den kapitein en kolonel ter zee PIETERSEN, schreef de generaal aan dien hoofd officier een brief, te vleijend voor onze brave marine-officieren, dan dat wij hem niet zouden overnemen. Hij was van den volgenden inhoud:

« Daar gij, mijn waarde kolonel, naar Java zult terugkeeren, gevoel ik mij verplicht Uw H. E. Gestreng te verzoeken, wel te willen aannemen mijnen opregten dank voor den ijver en de bereidwilligheid, waarmede Uw H. E. Gestreng mij, gedurende deze expeditie hebt bijgestaan, en hetwelk niet weinig tot derzelve goeden uitslag heeft bijge-

dragen. Alle uwe officieren en manschappen hebben, door stipte vervulling der aan hen opgelegde bevelen, gepaard met den meesten ijver, mijne tevredenheid verworven, en ik zal het tot een mijner eerste pligten rekenen, zulks aan Z. Exc. den Gouverneur-Generaal bekend te maken.»

« Ik verzoek Uw H. E. Gestreng verder, mijnen dank en mijne tevredenheid aan de equipagiën te willen mededeelen, met de verzekering, dat ik diegenen, welke in de gelegenheid zijn geweest zich op de eene of andere wijze te onderscheiden, in de welwillendheid van het Gouvernement zal aanbevelen.»

« Het zal mij bij voortdoring aangenaam zijn, mij de eensgezindheid te herinneren, welke steeds tusschen Zijner Majesteits Zee- en Landmagt heeft geheerscht, welke dan ook de geringste manoeuvres met het beste gevolg heeft bekroond, en de overtuiging heeft doen bewaard blijven, dat elk Nederlandsch krijgsmans, onverschillig van welk wapen, zijn bloed veil heeft, wanneer hij voor zijnen Koning en de belangen van zijn vaderland moet strijden.»

Makassar, 12. Augustus 1825.

De Generaal, enz.,
VAN GEEN.

Op den 26sten scheepte de Opperbevelhebber zich in op de *Louisa*, en verliet het eiland Celebes, de bakermat van zijnen roem als generaal. Daags te voren vaardigde hij aan de terugblijvende troepen de navolgende dag-order uit:

DAG-ORDER.

Officieren en soldaten in garnizoen op Celebes!

Aan U allen wordt bij deze kennis gegeven, dat ik, ten gevolge van den afloop der Celebesche expeditie, naar Java zal terugkeeren en het opperbevel der alhier verblijvende krijgsmagt, aan den Heere Gouverneur en Militairen Kommandant, den kolonel BISCHOFF, heb overgedragen.

Vóór dat ik ulieden verlaat, gevoel ik mij echter gedrongen, ulieden mijnen openlijken dank te betuigen voor den moed, den ijver en de activiteit, door u allen, gedurende dezen veldtocht, aan den dag gelegd. Herhaaldelijk heb ik dit aan het Gouvernement kenbaar gemaakt, en ik zal het nog tot een mijner eerste pligten rekenen, om degene, welke in de gelegenheid zijn geweest, zich op de eene of andere wijze te onderscheiden, bijzonder in de welwillendheid van het Gouvernement aan te bevelen.

Het zal onnoodig wezen, om ul. voor het vervolg eenige aanbeveling te doen: de man welke door de Hooge Regering tot het bestuur van Celebes en der militaire zaken geroepen is, is eene keuze, allezins 's Konings vertegenwoordiger waardig. Ik geef dan het bevel met het grootste genoegen en volste vertrouwen aan hem over, en houde mij overtuigd, dat dáár waar hij uwlr. hulp mogt noodig hebben, hij met denzelfden moed en bereidwilligheid zal worden gediend, als ik het genoegen heb gehad van ul. te mogen ondervinden.

Makassar, den 25. Augustus 1825.

De Generaal, enz.,
VAN GEEN.

De spoed welken de Opperbevelhebber in de laatste dagen van zijn verblijf te Celebes gemaakt, had, met het beramen van maatregelen om de meest mogelijke vruchten en voordeelen van de geeindigde expeditie te trekken, ten einde te spoediger te kunnen vertrekken, had het gewichtige gevolg,

dat hij nog bij tijds te Java kwam, om die hoofdbezitting uit eenen neteligen toestand te redden. Het relaas daarvan behoort echter niet tot ons aangenomen bestek; wij zullen daarop welligt op eene andere plaats en bij nadere gelegenheid terugkomen.

De beloften door den Opperbevelhebber aan allen die zich op de eene of andere wijze verdienstelijk hadden gemaakt, mondeling gedaan en in zijne leger-orders herhaald, werden zeer spoedig vervuld. Eene voordragt voor militaire belooningen werd nog vóór zijn vertrek opgemaakt, en bij zijne aankomst op Java, bij het Opperbewind ingediend. Vele van de in die voordragten genoemde personen, ontvingen ridderorden, anderen verkregen op de leger-orders eene eervolle vermelding, of eene rangverhooving. Onder de eersten was ook de heer DE SISO, terwijl de majoor GEX, die zulke hoogstgewigtige diensten bewezen had, tot luitenant-kolonel, en, bij hetzelfde besluit, de 1ste luitenant-adjutant VAN GEEN tot kapitein bij het wapen der artillerie werden bevorderd.

De Panumbahan van Sumanap werd tot den rang van *sultan* van Sumanap verheven, met het erfregt daarvan voor zijn geslacht.

Schoon wij ons, om gewigtige redenen, niet bevoegd achten om eenen vergelijkenden staat tusschen de tot belooning voorgedragene, en de werkelijk beloonde personen hier in te lasschen, vermeenen wij echter te kunnen opnemen de *voordragten* van den Opperbevelhebber van het Indische leger, en van Z. Exc. den Gouverneur-Generaal, ten opzichte van den Heere Generaal-Majoor, kommandant der Celebesche expeditie. De twee authentieke copijen, luiden als volgt:

Aan Zijne Excellentie den Gouverneur-Generaal over Nederlandsch Indië!

Met welk genoegen nogtans ik mijne volkomenste goedkeuring over alle de verrigtingen van den Generaal-Majoor VAN GEEN, in het besturen der moeilijke operatiën op Celebes, heb doen kennen, is Uwe Excellentie, zoo ik vertrouw, ten volle uit mijne rapporten gebleken; doch bij deze gelegenheid voeg ik hier nog gaarne bij, dat de aanhoudende inspanningen welke tot het maken der toebereidselen van dien belangrijken veldtocht, op eenen buitenpost worden vereischt, dat de combinatiën waarmede vooraf de vijand te Bonthain en Boele Comba werd verslagen, dat ook weder deze gecombineerde marsch over den landweg naar Boni, gelijktijdig met het opvaren der vaartuigen en den aanval langs verschillende punten, op al de versterkingen aldaar, dat de bewegingen over land van Boni naar Maros, dat de kort daarop met goed gevolg ondernomene expeditie naar Soepa, en dat eindelijk, onder alle deze moeilijke operatiën, het bewaren van eenen uitmuntenden goeden geest onder de troepen, terwijl eene hevige ziekte zulke vreeslijke verwoestingen onder dezelve had aangerigt; — dat alle deze verrigtingen tot de daden van een bevelhebber, die zich bij die gelegenheden op nieuw door uit-

stekende verdiensten heeft doen kenmerken, behooren, — voeg ik gaarne, zeg ik, nog hierbij; — en ik verzoek daarom Uwe Excellentie, dat het Haar behage, het gedrag van den Generaal-Majoor VAN GEEN onder de aandacht van Z. M. te doen brengen, opdat Hoogstdezelve hem die belooning wille doen verwerven, die Zij in Hare wijsheid goed mogt kunnen vinden.

Ik heb mij niet durven veroorloven eenige voordragt, zooals ik bij andere gelegenheden ten behoeve der hoofd-officieren, kommandanten der expeditiën, heb gedaan, ook ditmaal omtrent den Generaal-Majoor VAN GEEN, gewezen Opperbevelhebber der Celebesche expeditie, te mogen doen.

Hoofdkwartier Batavia, den 27. December 1825.

De Luitenant-Generaal Kommandant der Troepen,
(was get.) DE KOCK.

Aan Zijne Excellentie den Minister voor de Marine en Koloniën!

Zoo de Kommandant der Troepen zich niet heeft durven veroorloven enig voorstel te doen ten aanzien van den Generaal-Majoor VAN GEEN; ik acht mij ook niet bevoegd, in dit opzigt vooruit te loopen op hetgeen Z. M. voor dezen Officier van hoogen rang, mogt kunnen goedvinden.

Ik voeg echter gaarne mijne getuigenis bij dat van den Luitenant-Generaal Kommandant der Troepen, dat de Generaal VAN GEEN, ten aanzien van zijn beleid in het bevel der expeditie op Celebes, alle verwachtingen verwezenlijkt heeft, welke van zijnen gevestigden krijgsgroom onderhouden werden, en dat hij door onvermoeide voortvarendheid en persoonlijke deelneming aan de vermoeijenissen van dezen togt, schier meer verrigt heeft dan van zijne jaren, onder deze luchtstreek, met redelijkheid zoude te vergen zijn.

Batavia, 30. December 1825.

De Gouverneur-Generaal,
(was get.) VAN DER CAPELLEN.

Bij het eindigen van zijne opgenomen taak, vermeent de schrijver nog eenige regelen te moeten wijden aan den afloop van dezen veldtocht, in verband tot hetgeen hij bij de inleiding van dit verhoog gezegd heeft.

BESLUIT.

De oorlog op Celebes was geëindigd; de rust gedeeltelijk door de kracht der wapenen, gedeeltelijk door het diplomatisch beleid hersteld; de hoofdvijand was overwonnen, en zijne middelen om den oorlog te voeren, welligt voor den tijd eener halve eeuw vernietigd; terwijl zijne voornaamste bondgenooten onderworpen waren. De donkere buijen, die over dat gedeelte van den Indischen archipel gehangen hadden, waren verdwenen; de misdadige hoop en de verwachtingen, die op de andere eilanden gekoesterd werden, waren gefnuikt; een min beduidend oproer, onder de Chinezen op Borneo, bleef nog te tuchtigen, doch de middelen daartoe naderden reeds hare bestemming. De vaart op de Molukken was weder verzekerd; —

het beklemde gemoed der handelaren kon wederom vrij ademmen: Aan wie had men dit alles te danken? aan Neêrlandsch staande krijgsmagt, die haren moed en volharding ter rechter tijd in de schaal geworpen had om het verbroken evenwigt te herstellen. Zonder haar ware Celebes verloren geweest, met Celebes de Molukken, en met de Molukken den geheelen Indischen archipel. De man die eene reeks van tien jaren, 's Konings vertegenwoordiger in gindsche oorden was geweest, wiens verstandig en verlicht bestuur den grondslag voor den bloei en de welvaart aldaar had gelegd, had het gezegd — en het oordeel van eenen VAN DER CAPELEN faalde niet. Meer dan 't geen eene voorzigtige staatkunde voor de veiligheid en het behoud van Java gedoogde, werd naar Celebes gezonden, om de wankelende oppermagt te stutten, om de Indische kroon voor Nederland te behouden, om den doodsteek, waarmede onze handel, en dus de hoofdbron, de voedende aderen van het ranke moederland werden bedreigd, af te wenden. Wat in moed, in krijgskundige begaafdheid, wat in ervaring beschikbaar was, snelde, op de roepstem des Opperlandvoogds en op het bevelwoord van den braven en verheven hoofdaanvoerder van 's lands krijgsmagt in die gewesten, naar Celebes, om het stijgend gevaar te stuiten. De zetelplaats van het Opperbewind zou het overschietende sprankje wapenkracht en strijdvermogen in pacht nemen, om zich te blijven handhaven. Eene langdurige afwezendheid kon echter doodelijk worden; want in en om die zetelplaats, woelde reeds de verderfengel van het oproer, hoewel nog verborgen, maar desniettemin reeds zeker van te zullen slagen. Toen dat grootste gedeelte van het vermogen der zelfverdediging den Celebeschen bodem betrad, wettede de gevaarlijke DIPO NEGORO den moorddolk. Toen de tijding der roemrijke overwinningen op het magtigste volkshoofd van Celebes behaald, maar ook tevens de mare van de vreeslijke ziekten, die het overwinnend leger teisterde, zich over Java verbreidde, hechte DIPO NEGORO het zwaard aan zijne heupen. De tijding, dat diezelfde ziekten de expeditie tegen Soepa belemmerden, was wellicht voor hem het teeken om het zwaard te trekken en de schede weg te werpen. Immers de oproerkreet, die in Djoejocarta opging, paarde zich met dat gerucht. De tijd en de gelegenheid waren gunstig, om eenen forschen stoot te wagen tegen het gebouw, dat de schatkist van het moederland tot opdak verstrekke, en dat alleen en uitsluitend door de bajonetten van het Oost-Indische leger beschermd werd. Geen wissels op tijd, geen koop-con-

tracten, geen carga-lijsten, geen koffij-lezing, geen suikerzuivering, geen handels-geest, geen protesten, geen tijdelijke opoffering van het handels-egoïsmus konden hier den zoo teder gekoesterden schat redden. Uw moed, uwe volharding, uwe zelfs-opoffering, uw bloed, brave soldaten! getrouwe schatbewaarders! dappere beschutters van de rijkdommen die anderen voor *zich* vergaren, waarmede zij zich toelien, waarmede zij hunne woningen versieren, en die hen in vrestijd uit hunne vergulde koetsen, zoo laag op U doen nederzien! al uwe krijgsmansdeugden werden ingeroepen, om het angstzweet weg te vegen van de verbleekte gezigten der anders zoo hoogmoedige mannen. Uwe door tallooze vermoeijenissen, door vreeslijke, in het ruwe oorlogsleven opgedane ziekten, vermaerde, doch door inwendige roemzucht, door onbaatzuchtige vaderlandsliefde, opgehelderde en fiere gelaatstrekken, konden alleen moed, hoop en verwachtingen in het gemoed dier mannen storten. Het waren uwe landgenooten, die u toelachten, die om de opoffering van uw leven bedelden, die zonder u niet konden bestaan, die u met eer, roem en schatten zouden bel....., als gij uw werk verrigt, als uw bloed gestroomd had, als uw stoffelijk hulsel levenloos rustte op de lijken van den verslagen vijand! Amsterdam en Rotterdam vestigden op uwen moed de hoop, den waarborg voor eene gelukkiger toekomst. 't Gold voor hen de vraag, of zij in het niet wegzinken, of op uwe zelfsoffering, nieuwe paleizen, nieuwe schepen, nieuwe havens, nieuwe dokken zouden bouwen! Er was echter nog eene stem, die alle anderen verdooft, die u door de aderen, door het merg van uw gebeente drong, die al uwe vezelen en zenuwen trillen deed, en in uw hart eenen welluidenden weerklank vond: het was de stem van uw vaderland, de roepstem van uwen Koning!

Soepa was insgelijks en wêl in drie dagen tijds gevallen. — Celebes was nu gered! gij hadt om het hoofd van uwen aanvoerder, eenen onverwelkbaren krans van lauweren en eikenloof gevlochten; zijn Leleid had uwen wapenroem verhoogd en glansrijk doen schitteren, uw voor Java's behoud zoo onwaardebaar leven gespaard, den tijd verkort, om spoediger tot afweering van nieuwe gevaren beschikbaar te zijn. Uw ijver, uwe voortvarendheid in het volgen van den gevaarvollen weg, die u werd aangewezen, maakten de overwinning mogelijk, gemakkelijk. Uw moed verstaalde zich in de gevaren; uwe geestdrift, door overwinning op overwinning, tot de hoogste spanning gebragt, kon noch door nieuwe gevaren, noch door ziekten van

het ligchaam, worden neêrgedrukt. De vernieling der Bonische hoofdkrachten, de onderwerping zijner bondgenooten, hadden niet slechts Celebes en de Molukken gered — die triomf hadden u ook het noodzakelijk vertrouwen op eigene krachten gegeven, hadden velen uwer voorbereid, om andermaal onder uwen aanvoerder, op Java, bij Damak, de nederlaag te vergoeden, en met éenen zwaardslag uw vaderland van den afgrond te redden, op welks boorden het wankelde. Dank zij u toegebracht, overwinnaars van Celebes! met minder moed, met minder volhardende voortvarenheid, ware de Celebesche veldtogt welligt nog vele weken, zelfs maanden gerekt geweest. Uwe Borneosche expeditie ware niet naar hare nieuwe bestemming onder zeil gegaan, had, zonder de gelukkige ingeving van uwen Opperbevelhebber, niet kunnen geroepen worden, om met hem tijdig genoeg op Samarang terug te zijn, en den vijftienduizend man sterken, en door eene behaalde overwinning, opgewonden vijand, onder zijne leiding, bij Damak (15 September 1825), totaal te slaan en uiteen te werpen. Gij hadt Celebes gered; — nu legdet gij bij Damak den grondslag voor de redding van Java: Eer en lof zij uw loon!

Heeft mijne geestdrift voor den stand, waarin ik opgevoeden ben, en die door teleurstellingen — het gewone erfdeel van den soldaat — getemperd, maar geenszins is kunnen uitgebluscht worden, mij in deze uitweiding welligt te verre doen gaan? Heb ik misschien beleedigd en niet overtuigd? Heb ik aan het uitlokkende van het onderwerp geenen genoegzamen weerstand geboden, en mij daardoor van het hoofdloogmerk van dit verhoog verwijderd? Waren de overwinningen, die mijne zwakke hand op het papier maalde, heerlijker om de glorie, dan om hare schoone vruchten? Is dit zoo — dan vraagt de schrijver nederig om vergeving, en dan zal hij eene door langjarig nadenken, verkregene overtuiging, moeten bekampen; eene overtuiging die hem telkens en bij elke staatsworsteling, bij vernieuwing toeroept: **DE HANDEL IS DE BRON VAN BLOEI EN WELVAART VAN UWEN GEBORTEGROND; DOCH DE KRIJGSMAGT IS HET PALLADIUM VAN DIE BRON; ZONDER HAAR STORT HET ZOO DIKWERF GESCHOKTE EN ZOO DIKWERF DOOR HAAR GESTUTTE GEBOUW, KRAKEND INEEN.**

Doch neen! met het hart vol edele bedoelingen, kon noch mogt ik mijn gevoel, mijne overtuiging plooiën, schikken en afmeten naar koude overlegging en berekening. En waarom zou ik mijne stem smoren, als enkele hard en scherpklin-

kende waarheden uit mijne overtuiging opwelden en op mijne lippen zweefden? Ik sprak tot mijne landgenooten, niet om te beleedigen, maar om een overgeërfd factieus vooroordeel, eene onmenschkundige dwaling te bestrijden. Ik voerde de pen, — helaas met te zwakke hand — in het belang van den stand mijner keuze, en regtstreeks in 't belang van het gemeenschappelijk gezin, waartoe ik mij eene eer reken te behooren; — ik voerde haar in het regtstreeks belang van hen, aan wie ik voornamelijk mijne woorden rigtte.

Met de geschiedboeken des vaderlands in de hand, zou het mij niet moeilijk vallen, gronden en bewijsstukken aan te voeren, hoe dikwerf de berekeningen en het finantiëren der Hollandsche natie, ten opzichte van hare weêrbare magt, gefaald hebben, en waarbij — zooals BILDERDIJK teregt in zijne *Geschiedenis des Vaderlands*, zegt — door de ingevingen van een te bekrompen geest, *menage met finantie* verward werd. Ik zal niet verwijlen bij de aanhaling, hoe reeds kort na den Munstersten vrede, de bedienaren en leeraars van het heilige woord Gods, van den kansel, de snoode ondankbaarheid, waarmede men de soldaten, die zoolang hun bloed en leven voor de algemeene zaak gestort en gewaagd hadden, behandelde, met zwarte kleuren schetste. Ik zal niet stil blijven staan, om te betoogen, dat de zuurdeesem eener overoude factie zich nu en dan nog vertoont, en zijne gistende werking in de veredelde deelen van het staatsligchaam doet gevoelen. De mantel der liefde en der vergevingsgezindheid, moge de dwalingen van het voorgeslacht bedekken; maar wij mogen er niet op insluimeren en in diezelfde dwalingen blijven voortleven. De tegenwoordige krijgsmagt van den Staat is uit nationale grondstoffen te zamengesteld; hare leden zijn kinderen van hetzelfde huisgezin, aan wie men liefde, achting en ondersteuning verschuldigd is. Met hen te vergeten, te veronachtzamen, te verstooten, ontzenuwt men de edelste kracht, en maakt men het gezin onvermogen om te waken en de zoo duur gekochte vruchten van noeste vlijt en arbeidzaamheid te behouden. Ten hunnen aanhoore eene taal te voeren, die bij hen het vertrouwen op de braafheid en dankbaarheid der groote familie, moet ontwortelen, is eene schendende hand leggen op het zoo noodzakelijk gevoel van eigen waarde. De bij hen inwonende liefde voor het vaderland, hunnen moed en hunne onversaagdheid uit te roeijen, door **ONVERSCHILLIGHEID EN VERGETELHEID**, is zelfmoord, — is kindermoord. «*Celui qui tue l'espérance commet un assassinat.*»

Moge het beknopt relaas van gebeurtenissen, die met het vallen of staan blijven van onze welvaart, zoo naauw in verband staan, veler oog en oopen. Moge door deze regelen het zelfvertrouwen op de kracht eener economie- of burger-wapening, behoed worden een slaapdrank te worden, waaronder onze onafhankelijkheid eerst verdooven, en later geheel verloren zou gaan. Mogen die gebeurtenissen MACHIVEL's stalen les in het geheugen terugroepen, als hij zegt: « *De natuur brengt weinig moedige oorlogsmannen voort, — kunst en oefening vormen er velen; — de krygstucht en krygserfaring van weinigen vermogen meer dan de blinde woede van een getergd volk.* » Mogen zij herinneren, dat in onzen tachtigjarigen kamp, de soldaten, en niet de burgers, de republiek hebben vrij gevochten; dat het soldaten waren, die in den successie-oorlog Nederland eenen schitterenden wapenroem hebben geschonken; dat het als één man gewapende Spanje, niets zou hebben kunnen bevechten tegen de oude Fransche keizersbenden, indien het niet door een uitmuntend Engelsch SOLDATEN-LEGER ware gered; — dat de moed en de kern van het eerste Amerikaansche burger-leger, onder de slagen der HESSISCHE GRE-NADIERS verteerd werden, en dat het reeds meer geoefende, beter gevormde, beter aangevoerde Nederlandsche leger de Belgische volkswapening in 1831, in weinige dagen uit één sloeg. Mogen zij doen denken aan SENECA's schetsen der Germaansche krijgslieden, die met het groote overwigt van hunnen moed en van hunne lichamelijke gehardheid, tegen de verweekte Asiaten zoo dikwerf het onderspit dolven, omdat het hun aan aanvoeders en krygstucht ontbrak.

Mogen zij, eindelijk, voortbrengen, dat de drijfveeren van het eigenbelang, voor het vervolg medewerken tot het geven van eere wien eere toekomt. Mogen zij dat alles bereiken, — dan zal ik eene voor mij nog ongekende belooning vinden in de overtuiging, dat ik mijn Vaderland, mijnen Koning, en mijne landgenooten eene dienst heb bewezen. — Dat ik eenige aanspraak mag maken op erkentelijkheid van hen, wier namen ik mogt omkransen, en in het algemeen op die mijner krijgsmakkers, wier stand ik met meer warmte dan begaafdheid verdedigd heb, daarvoor is hun hart, daarvoor is het ware soldaten-gevoel, dat hen allen bezielt, mij de beste en zekerste waarborg.

J. C. VAN RIJNEVELD.

Enige Overwegingen

RAKENDE HET ARTIKEL:

« IETS OVER DE UITVALLEN BIJ EENE BELEGERDE VESTING. »

In het laatstvoorgaand nummer, bladz. 194—197, van dit Tijdschrift opgenomen.

« Gelijk de fiere Leeuw zijn dubbele rij van tanden,
« Wanneer hij in het nest zijn prooi behoeren ziet,
« Den Moor al brullend toont, die sidderend voor hem vliedt,
« Zoo kan een sterke Vest den vijand stout braveren,
« De grenzen van een Staat door zijn geweld verweeren
« En stuit de woede van zijn saamverbonden magt.

« De krijgskunst werd altijd als de eerste kunst geacht. »
(De Krijgskunst, de Zang, door J. G. DOORNIK.)

Onze aandacht werd gevestigd op de onderwerpen in het genoemd artikel voorkomende; en inderdaad eene aandachtige lezing noopt ons met de Redactie in te stemmen, dat ettelijke daarin ontwikkelde denkbeelden waarlijk *vreemdsoortig* zijn, althans wanneer men dezelve aan bevoegde en hierna aan te halen autoriteiten, maar vooral aan de ervaring van zoodanige verdedigingen toetst, welke met evenveel beleid en kennis als met moed bestierd zijn, hetwelk toch wel dat zal zijn, wat de schrijver met de benaming van « *Theorie der verdediging van vestingen* » bestempelt. De geschiedenis van wel bestierde verdedigingen, dat is, waarin men ook de magtige hand der kunst, zoo vele beproefde vernielings-middelen en hinderpalen te baat heeft weten te nemen, en waarbij alzoo de bevelhebbers, door zekere wakkere geestkracht, tevens bewijzen gaven van vertegenwoordigers van hunnen tijd te zijn, bevat voorzeker de billijke aanduidingen, om dienaangaande het noodige licht te verspreiden, en bijzondere denkbeelden en meeningen op te helderen.

Eene belegering door te staan is stellig eene der moeilijkste taken die in den oorlog voorkomen; terwijl het doen van welgeordende uitvallen voorzeker de zwaarste is, welke bij eene belegering plaats heeft; waarom daartoe evenveel beleid als dapperheid gevorderd wordt. De welbestierde en van pas gekozen groote of kleine uitvallen, naar gelang van het doel en den aard der omstandigheden, worden dan alleen, en te regt, als een der onderscheidene krachtige *hulpmiddelen* beschouwd, om eenen belegeraar afleiding en vertraging te berokkenen, wanneer ook de overige verdedigingsmiddelen in verband zijn gebracht en het gezamenlijke de kenmerken van een welgeordend geheel, dat is eener goed voorbereide verdediging draagt.

In de eerste plaats komt in aanmerking: dat het omringende terrein, op eenen behoorlijken afstand, en dus van 1000 à 1200 ellen, van alle den vijand dekkende of begunstigende voorwerpen zooveel mogelijk gezuiverd zij; dat de uitspringende gedeelten der glacis, zoo met gewone als met bom- en steenfougassen gewapend worden, door andere bekende middelen, tegen een snel daarin logeren voorbereiden; dat de bedekte

wegen behoorlijk gepalisadeerd, met palanken of blokhuizen en holle traversen voorzien zijn, tot het vasthouden dezer meest uitspringende gedeelten en om den belegerde in elke onderneming tegen den belegeraar te beschermen; dat alle uitspringende hoeken, zoowel de saillanten des bedekten wegs, als die der ravelijnen en bastions, voor eene bekwame en ruime frontverdediging zijn ingerigt; dat verder de inspringende wapenplaatsen, behalve dat de genoemde voorzorgen omtrent dezelve zijn genomen, ook voor gemakkelijke, ruime debouchés ingerigt zijn, en wel in het bijzonder bij de aangrenzende of collaterale fronten, waar de uitvallen meest uitgaan. Bij dit alles komt nog in aanmerking dat eenige contre-approches, hetzij kleine redouten, fêches of hoefvormige batterijen aangelegd zijn of worden om de vijandelijke werken te overvleugelen of te écharperen, alsmede om onder derzelver bescherming tegen den belegeraar te kunnen ageren; dat zoodanige buitenwerken welke moeijelijk te hernemen zijn, tijds voor eene opruiming gecontramineerd, en verder alle zoodanige voorbereidende middelen genomen worden, als welke men bij elke wel doordachte verdediging recht heeft te verwachten, ten einde zoowel de listen als de aanvallen eens belegeraars te kunnen bestrijden; bovenal moet elke bevelhebber zijn doel, vooral in de vorming en leiding van de onderhebbenden, door eene wijze gestrengheid, door vasten ernst en door het voorbeeld zijns persoons trachten te bereiken: want de eigene heldhaftigheid van eene wel voorgegane bezetting, het gevestigd oog op eenen ondernemenden aanvoerder, die de gevaren en ongemakken met de zijnen deelt, hen overal aanspoort en voorgaat, zullen ontwijfelbaar vertrouwen en innerlijke gehechtheid doen geboren worden, en de groote hefboomen in het werktuig der verdediging leeren kennen.

Elk bevelhebber leere b. v. van eenen *Chamilly* hoe hij zich die goede gezindheid, die hoedanigheden en dat blind vertrouwen, door eene wijze en doelmatige behandeling kan verzekeren (1).

Wilt gij, zegt de welsprekende *Allent*, de geheime drijfveeren kennen, waardoor *Chamilly*, op zijne onderhebbenden werkte: « C'est qu'en éprouvant des privations, il se montrait le plus courageux à les supporter; leur nourriture était la sienne; sa table était publique; il partageait leurs dangers, leurs fatigues, il était partout.... Un commandant emploie surtout les retours offensifs; il multiplie les sorties; il les fait tantôt grandes, tantôt petites, quelquefois fausses, et plus souvent véritables: dans celles-ci les travailleurs accompagnent toujours les troupes, et détruisent, bouleversent les tranchées, quelques chevaux de trait y sont conduits, pour ramener, s'il est possible, le canon ennemi dont on aura pu s'emparer. Ces attaques harcèlent et tourmentent l'assiégeant; elles rebutent les travailleurs ennemis, en les forçant à interrompre sans cesse l'ouvrage, quelquefois par la crainte et souvent par la force: l'assiégeant

« n'est jamais en repos sans être toujours attaqué, et se consume par la fatigue autant que par les combats. C'est ainsi que le brave *Chamilly*, avec moins de 4000 hommes, tint pendant trois mois une armée devant Grave, et lui fit périr 14,000 hommes avant d'avoir perdu son chemin couvert. C'est ainsi qu'à Mayence, l'ennemi, après une campagne entière, n'avait pas atteint la deuxième enceinte, lorsque le dénuement de vivres força la garnison à l'abandonner.»

« Ainsi revint *Chamilly*, conduisant les intrépides défenseurs de Grave, ainsi nous revîmes la garnison de Mayence traverser la France, pour aller, après tant de combats, combattre encore dans la Vendée: ainsi Strasbourg vit rentrer dans ses murs les braves qui défendirent Kehl, emportant sur leurs épaules jusqu'aux dernières palissades du fort démantelé!»

De kracht en het welgelukken van elken uitval berust, bovendien, voornamelijk op de met oordeel voorbereide reversvuren, namelijk, dat de daartoe dienende werken behoorlijk getraverseerd en met hechte geblindeerde batterijen voorzien zijn; overigens op goede instructiën; eenen geschikten terugtogt naar den bedekten weg, of naar dien der collaterale fronten, op steeds gereed staand geschut, om op den vervolgenden of ontestelden vijand te werken, of den terugtogt steun en bescherming te verleen.

Gaan wij nu, met dezen korten inleidenden blik, den schrijver van meergenoemd artikel op zijn voetspoor na. De schrijver spreekt van eene bezetting van 4000 man infanterie (waaronder toch, bijzondere gevallen uitgezonderd, zooals b. v. die der citadel van Antwerpen, ook wel eenige kavallerie zal voorondersteld zijn), welke door een sterk belegerings-korps, dat van alle middelen voorzien is, belegerd wordt.

Deze bezetting kan, bij eenen beperkten belegeringskring, waarin zich, onder de krachtige werking van het vesting-geschut, geene groote vijandelijke magt kan ontwikkelen, van eene voldoende kracht tegen een magtig belegerings-korps, ja, al ware het ook van eene tienvoudige sterkte, geacht worden. De steller zegt verder: « De theorie wil, en hetgeen ook meestal uitvoerbaar zal zijn: dat men en door kanonvuur, en door groote of kleine uitvallen, het openen der loopgraven moet beletten, maar de ondervinding leert, dat de eerste parallel, niettegenstaande al het schieten en al die uitvallen, na twee of drie nachten en meestal in den eersten nacht, tot stand komt.» Dit laatste moge waarheid zijn, maar zeker is het, dat, zoo men den vijand ook maar éenen nacht ophoudt, men reeds groote voordeelen heeft verworven: doordien de vijand zeker geduchte verliezen lijdt, daardoor vreesachtig wordt en langzaam voortgaat; maar vragen wij: waar heeft men in de laatste tijden, het door *Vauban* en andere ondervindingrijke krijgsmannen voorgeschreven gedrag, bij het openen der loopgraven, naargekomen, wanneer deze aanbevelen: « om de opening der loopgraven te observeren, door de wachten des nachts naar buiten te brengen, gedurig sluippatrouillen uit te zenden, en van tijd tot tijd lichtkogels te werpen, en wordt de eerste parallel digter dan 600 passen, geopend, dan uit

(*) Napoleon deed zijnen laatsten bevelhebber van Grave voor éenige instructiën zenden: het relaas der verdediging van *Chamilly* (1674).

« al de werken met kartetsen te schieten, doch zoo dezelve
 « op 800 passen van de vesting is, alsdan uit de vesting te
 « rukken met geschut, in enkele gevallen zelfs met kavallerie,
 « om onder de vijandelijke arbeiders te vallen en met kartet-
 « sen te vuren, daarbij de flanken der uitgerukte troepen door
 « het geschut der vesting ondersteunende en de infanterie niet
 « doende vuren, opdat men den vijand terug kunne drij-
 « ven, wanneer hij te nabij komt. Dewijl de vijand nog geene
 « batterijen heeft, en zijne troepen met arbeiders omgeven zijn,
 « zoo is het gevaar, als de bezetting niet al te zwak is, bij
 « zulk eene onderneming niet zeer groot.»

Indien alzoo deze voorschriften niet gevolgd zijn, en men den
 belegeraar, met duizende arbeiders, op afstanden van 4 à 600
 ellen, ongemoeid en zonder schier een schot te doen, de eer-
 ste parallel heeft laten openen en geheel klaar maken, vragen
 wij den steller, hoe heeft dan de ondervinding kunnen lee-
 ren, dat de eerste parallel, *niet tegenstaande al dat schieten*
en al die uitvallen, na twee of drie nachten, en meestal
in den eersten nacht tot stand kwam? Wij vragen althans,
 waar is het, dat dit vuur, met gepaste matigheid gebezigd,
 niet reeds een zeer gevoelig verlies aan den vijand zoude heb-
 ben toegebracht, althans wanneer de belegerde bedacht is ge-
 weest om daartoe eenige der zware of verstragende vuur-
 monden, in de meest uitspringende en in de revers-werken
 te brengen, welke naderhand door lichtere vuurmonden ver-
 vangen worden. Wilde men daarentegen, zijne troepen en
 de munitie geheel voor eene meer benaderde verdediging be-
 sparen, en het ware verdedigingsveld met *Carnot*, als eerst aan
 den voet van het glacis aanvangende, aangemerkt hebben, — ook
 die stoute en veelbelovende geest willen wij niet misprijzen,
 hem veeleer den verschuldigde eerbied bewijzen, maar men zal
 dan ook met eenig regt op het naarkomen der bestaande wet-
 ten of voorschriften mogen hopen, namelijk: ten minste op
 het doorstaan van eenen storm op den hoofdwal; want is een ver-
 dediger niet meer in staat eenen tweeden storm af te wachten,
 dan zal hij op de alsdan steeds aanwezig vooronderstelde verschan-
 sing der keel van het aangevallen bastion, nog de eervolste
 en voordeeligste kapitulatie, van elken belegeraar die krijgs-
 deugd vereert, kunnen afdwingen!... *Vauban* bepaalt de
 groote sortiën op 90 tot 180 man, gevolgd door 100 à 200
 arbeiders, met al het benoodigde tot eene snelle vernieling
 voorzien en deze gesteund door 5 à 400 man reserve. « Les
 « sorties faites à propos, » zegt hij, « peuvent considéra-
 « ment retarder les approches. — Il est peu d'actions dans
 « la guerre, où la bonne conduite soit plus nécessaire qu'en
 « celle-ci. Par la diligence vous surprenez les ennemis; par
 « la vigueur, vous les mettez en désordre, et les contraignez
 « d'abandonner un travail qu'ils ne gagneront et ne rétabliront
 « pas facilement, quand vous l'aurez détruit; et par la bonne
 « conduite vous vous servez de leurs travaux contre eux-mê-
 « mes, et faites ensuite d'une fuite forcée, une belle retraite.
 « Enfin la bonne conduite garantit presque toujours des dan-
 « gers qui suivent la mauvaise.»

« La première sortie, qui a pour objet la destruction des
 « travaux ennemis, doit être fait le jour de l'ouverture de la
 « ligne de contre-approche; parceque le feu de cette nouvelle
 « ligne verra en flanc, et derrière l'ennemi dans son travail,
 « et ne laissera aux gens sortis qu'une partie de la tranchée
 « à surmonter, puisque la défense des lignes sera séparée, si
 « l'attaque va d'angle en angle, ou ce qui est la même chose,
 « de retour en retour, et que la partie vûe de la contre-ap-
 « proche sera abandonnée par ceux qui seraient à sa garde,
 « qui se seront retirés, aux endroits que la contre-approche ne
 « peut voir. Si la sortie prend les assiégés dans cette mar-
 « che, on ne doit pas douter qu'elle ne les conduise au de-
 « hors de tous leurs travaux, presque sans peine.»

« L'ordre que je propose pour les sorties n'étant pas une
 « loi, ne doit pas être suivi si exactement, qu'il puisse ôter
 « à l'assiégé une occasion de chasser l'assiégeant de son tra-
 « vail. Les connaissances que le Gouverneur aura de la faiblesse
 « et de la mauvaise conduite de ceux qui seront de garde à
 « la tranchée, doit obliger de les attaquer avec plus au moins
 « de force, il doit encore le faire, lorsque le mauvais temps
 « aura mis l'ennemi en état de ne pouvoir se servir de ses
 « armes à feu contre les troupes qui sortiront sur lui; et
 « comme le succès des sorties fait un des principaux retarde-
 « mens de l'attaque, le Gouverneur ne doit pas se contenter
 « d'avoir une seule fois battu l'ennemi et détruit ses travaux,
 « il doit si bien prendre ses mesures par lui-même, que sans
 « trop fatiguer les soldats, il rebute l'assiégeant, tantôt par
 « de petites et même de fausses sorties, en tantôt par de vé-
 « ritables, qui produisent leurs effets.»

Over de menigvuldige bezwaren en vreemdsoortige bezorghe-
 den des stellers, zullen wij niet uitweiden, namelijk: « dat
 het een geluk mag beschouwd worden, wanneer het sein tot
 het staken der geschut- en geweervuren uit de gedeelten der
 vesting, welke gezeit op dien uitval hebben, door al de vu-
 renden in de vesting gezien of begrepen worden, dat het na
 dit bedoelde sein nog eenigen tijd zoude duren, vóór dat de
 uitvallende troep zich in beweging stelt, en de belegeraar daar-
 door reeds half voorbereid is, dat er iets gebeuren moet; dat
 den belegerde eindelijk, met 5, 4 à 300 man den bedekten
 weg verlaat, en het bij den door te loopen afstand vrij on-
 stuimig zal toegaan en niet veel aan orde te denken is; dat
 het levendige vuur des belegeraars, het meer dan waarschi-
 jnlijk maakt dat de uitval geenszins het voorgestelde doel zal
 bereiken en dat de troepen regts-om-keert zullen maken,
 verschrikken bij het in aanraking komen met den vijand
 en dat de uitgevallen troep niet regt zal weten, wat hij ver-
 der te doen heeft, waar hij naar toe zal, op verre niet op
 zijn gemak is, langzamerhand begint te deinzen en eindelijk
 hals over kop den terugtocht zal aannemen.» Deze en an-
 dere zwaarwigtige vooronderstellingen en inconvenienten toch,
 welligt ook grootendeels in het rijk der verbeelding gelegen,
 meenen wij met stilzwijgen voorbij te moeten gaan, als kun-
 nende geen wezenlijkheid aan die schrikbeelden geven, wan-

neer dergelijke operatiën op het gunstige tijdstip verrigt, met goede voorzorgen en met evenveel beleid als goeden wil bestierd worden, zoodat dergelijke voorbeelden zeldzaam in wél verdedigde vestingen zullen worden aangetroffen, waar uitvallen en geschut elkander de hand bieden, waar het op de rewers staande geschut, van elken misslag des belegeraars oogenblikkelijk partij trekt, welke gelegenheden zich voornamelijk dan opdoen, wanneer de aanvaller het geschut regtstreeks van de eene parallel naar de andere zoude willen vervoeren; wanneer enkele deelen der parallelen en sappen geënfilderd of slechts geëcharpeerd kunnen worden; wanneer aan batterijen gewerkt wordt, en vooral in het oogenblik dat eene voltooide vijandelijke batterij met geschut wordt voorzien. Overigens is het ons gevoelen, dat elke uitval, welke een algemeen ophouden van het vuur uit de aangevallen werken, dat is, zoowel uit die in het front als van ter zijde, zoude vorderen, of wel het tijdstip des uitvals en het punt waarop dezelve gemunt zij, aan den belegeraar zoude doen kennen en hem voorbereiden, als gebrekkig verordend moet beschouwd worden. In enkele gevallen, voornamelijk bij kleine uitvallen op de sappen, kan men uit de naaste werken de boogschoten en worpvuren over de belegerden, die den uitval doen, gaande houden, als wanneer het vuur naar die plaatsen gerigt wordt, waar de belegeraars bij het begin van de tranchées hunne gemeenschap hebben, werwaarts zij ook moeten retireren, als zij verjaagd worden en van waar ook de hulptroepen moeten aankomen.

Om snel uit de saillantten eens gepalissadeerden bedekten wegs te kunnen deboucheren, slaat *Scharnhorst* breede ladders van 3 ellen lengte voor, waarboven aan eene plank van 1 el lengte, zoodanig met haken is vastgemaakt, dat als men de ladders tegen de palissaden stelt, de plank tot op de glacis-kruin reikt; alsdan gaat men over deze ladders op het glacis. — De ladders zelve kunnen uit eene opgeklampte plank bestaan, waartegen men overdwars latten spijkert. Deze ladders zijn beter, dan die menigte uitgangen in de uitspringende branches, dewijl men ze kan wegnemen. Zoodanige snelle gemeenschapsmiddelen had de graaf van *Lowendäl* in 1747 te Antwerpen doen vervaardigen, toen de verbondenen deze vesting met een beleg bedreigden.

Gedurende eenen uitval worden de meest uitspringende gedeelten, zelfs eenige daartoe voorbereide contre-approches en kuilen of putten, zoo op het midden als aan den voet des glacis, met de beste scherpschutters bezet en tot meerdere zekerheid de barrières der inspringende wapenplaatsen, waaruit de troepen en de kavallerie deboucheren met een peloton bewaakt, om de uitvallers wederom te ontvangen en eene overvleugeling des belegeraars te beletten; zelfs kunnen die manschappen hun vuur onderhouden en in de lucht schieten, om den vijand geene achterdocht te geven; wordende het niet mede te voeren of niet snel genoeg te vernielen geschut, zooveel doenlijk, buiten de vijandelijke batterijen getrokken, om het daarna aan het vesting-geschut bloot te geven. De uitvallen

met kolonnes en op verscheidene plaatsen gelijktijdig gerigt, gelukken veelal het best; moetende men zorgen dat men de batterijen, parallelen en sappen, steeds van ter zijde en niet in het front aanvalt.

De voordeelen van welgelukte uitvallen kan men het best uit de geschiedenis van merkwaardige belegeringen opmaken, en wij behoeven, ten dien einde, onder veel andere voorbeelden, slechts aan de onderscheidene belegeringen van Candia, Maastricht, Bergen-op-Zoom, Gibraltar, Danzig, Dresden, enz., te herinneren, waar de uitvallen gedeeltelijk tijdens en gedeeltelijk na het openen der laatste parallel plaats hadden. De groote uitval uit Schweidnitz (1762) gelukte volkomen, maar bracht niet al de voordeelen aan, die hij had kunnen hebben, omdat hij ontijdig gekozen was. In 1707 hernamen de Pruisen, welke Colberg verdedigden, drie herhaalde malen, eene belangrijke redoute, op meer dan 500 ellen van het glacis verwijderd. In het beleg van Badajoz (1812) deed men den 19^{den} Maart eenen uitval, waardoor bijna de geheele tweede parallel vernield werd; uit Danzig deden de Pruisen verscheidene uitvallen tegen de parallelen met het allergunstigste gevolg. Om den vijand des te zorgeloozer te maken, deed de graaf *de Broglie* in 1761, hem alle nachten door kleine uitvallen verontrusten. Door het veel gerucht, lette de vijand er ten laatste minder op, en zoo deden de Franschen, hoezeer de bezetting dan ook nauwelijks 6000 man bedroeg, eenmaal eenen zoo geduchten uitval, dat zij het veroverde geschut uit de parallelen, door medegebrachte paarden, naar de vesting voerden. De maarschalk *Löwendal* vormde het ontwerp, om in Antwerpen, wanneer het daar tot een beleg kwam, tegen den aanval zelfs eene parallel te openen, zoozeer was hij door de ondervinding overtuigd, van welk belang deze door *Vauban* sterk aanbevolene contre-approches en eene actieve houding bij de verdediging waren.

Het was hoofdzakelijk door de gedurige uitvallen en offensieve handeling, dat de dappere verdedigers van Bergen-op-Zoom in 1622, den belegeraar in alle ondernemingen voorkwamen, en eindelijk tot een ontzet dwongen (*).

Men wil daarom niet ontveinzen, dat de omstandigheden zoodanig kunnen zijn, voornamelijk waar de belegeraar de enkele accessen eener vesting geheel kan insluiten en dezelve van omgevende bodem-golvingen, of uit holle wegen, al dadelijk kan omvatten, dat in deze omstandigheden het doen van uitvallen aan wezenlijk bezwaar onderworpen is, ja; dat zelfs het doen van uitvallen op de 2^e en 5^e parallel met derzelve sappen, onoverkomelijke moeilijkheden kan opleve-

(* Maar welken Heldengeest bezielde ook deze dapperen en hunne aanvoerders, waartan nog getuige zekere trouwhertige vermaninghe aan de Belegerden, door *Hofferus*:

« Soldaten kloekend' sterk, die trouwheyd hebt gesworen
« Aan 't Land end' Uwen Prins van Keyserstam geboren,
« Treed Uwen Vyand toe, end' daar Ghy set uw voet
« Laat vallen daar uw ziel, of blyft daar staan met moed.
« Ghy Overste van 't volck, laat steeds in uwe sinnen
« De Oorloghs-eere staan, end' denckt alhier te winnen
« Al sulcken eer, end' naam die nimmermeer door haat,
« Of langheyd van den tyd, of ouderdom vergaet. »

ren; maar men zal, van den anderen kant, moeten toestemmen, dat die zamenloop van ongunstige omstandigheden voor eene zoo geheel lijdelijke houding, onder de zeldzaamheden behoort, en een ondernemend scherpziend Opperbevelhebber met eene brave bezetting, meerendeels door eene active houding, in den belegeringskring veel vertraging zal kunnen te weeg brengen, en zoo hij daartoe zoodanig oogenblik weet te kiezen, dat dergelijke onderneming met een' gunstigen uitslag bekroond worden, dat dan dergelijke wapenfeiten gewis ook hoogst weldadig op het moreel zijner bezetting zullen werken, en wel zoodanig, dat men geenszins tot het hulpmiddel van vrijwilligers behoeft over te gaan, veel minder voor gemis aan eenheid, verwarring, desorganisatie en ontevredenheid (gelijk de steller vermeent), als ware de keuze voor zoo luisterrijke daden eene veroordeeling, heeft te vreezen: deze inconvenienten vinden bij eene bezetting gewis alleen haren grond in den twijfel of zij wel goed aangevoerd worden: ware eene brave en welgestemde bezetting ook maar van 4000 man sterkte, gelijk die van Grave, zoo zal het nimmer aan 2 à 500 ferme manschappen en aan aanvoerders ontbreken, om, van elk gunstig oogenblik, en dus van elken voordeel aanbiedende kans of misslag des belegeraars, met geestdrift gebruik te maken.

Eindelijk, en hierop meenen wij nog met een woord te moeten terugkomen, is het doen van gematigde uitvallen, op gepaste oogenblikken, niet het eenige middel om een belegeraar veel afbreuk te doen en zijnen met elke nadering bedenkelijker wordende toestand, vertraging en groote nadeelen toe te brengen; neen, een vooruitziend bevelhebber moet bevorens reeds nog andere grondslagen tot eene hardnekkige verdediging gelegd hebben, door namelijk: van alle kunstige vernielings-middelen een gepast gebruik te hebben doen voorbereiden, waardoor het moreel gesterkt en het vooruitzicht eener schitterende verdediging het meest verzekerd wordt. Waar het tegendeel plaats heeft, dat is, waar zorgeloosheid in zoo billijke maatregelen bestaat, en waar dus de basis van operatiën niet krachtig verzekerd is, zal moedeloosheid al ras de minst helderziende en dus ook de gedweeste manschap bevangen, en men zal tot dwangmiddelen moeten overgaan. Voorts, waar gevochten moet worden, zal elke grootsche onderneming gewis met eenige smartelijke verliezen gepaard gaan; maar wij zien, tot ons leedwezen, in uitdrukkingen van den steller, als deze: « Had nu

« de belegerde *geen nadeel* van deze uitvallen, dan zoude men « zeggen: den *ganschen dag en nacht* maar uitgevallen,» het schertsend kenmerk van een algemeen vooroordeel tegen de uitvallen, en het zoude te bejammeren zijn dat deze geest veld won. *Napoleon* zeide reeds te regt: « Le résultat qu'on « peut attendre d'une guerre de siège active est incalculable.... « Il n'y doit y avoir aucun obstacle pour aller à l'encontre: « revenir de même.... — c'est un prolongement de « qu'aucun ouvrage ne peut donner..... Il s'agit de la guerre « d'une petite armée contre une grande. Ce n'est donc pas « le cas d'une défense d'inertie, c'est le cas d'une défense ac- « tive. — Autrement, le jour où l'ennemi aura établi sa ligne « de circonvallation, la garnison, fut-elle égale au nombre de « l'armée assiégeante, sera forcée de rentrer dans les ouvra- « ges, et n'aura plus à opposer que la force de l'inertie de ses « murailles;..... il faut rendre inutile les efforts de 50,000 hom- « mes contre une garnison de 4000 hommes, etc.» (*)

Na een menigte bezwaren en moeilijkheden opgesomd te hebben, welke meerendeels door de geschiedenis van wêlverdedigde vestingen en sterkten gewraakt zoude kunnen worden, komt de schrijver nogthans zelf met de verklaring terug, dat zijn doel niet is, om het doen van uitvallen af te keuren, maar om den soldaat tot deze moeilijke operatie in te lichten en voor te bereiden, en aan dezen wensch zal dan ook een ieder volgaarne toegeven en dezelve als een hoogst billijke toewenking aanmerken. Wij bezitten tot dat heilzame oogmerk in onze eigene geschriften, opteekeningen en toelichtingen van verdienstelijke en ondervindingrijke militairen, welke tot dat einde evenzeer verdienen geraadpleegd te worden, als de meer algemeen erkende geschriften van eenen *Vauban*, *Cormontaigne*, *Bousmard* en *Carnot*. Zoo vinden wij in de mischien niet genoeg gewaardeerde werken van eenen *Landsberg Cramer* en anderen, zeer nuttige wenken, waartoe, onder anderen, van laatstgenoemden Overste ook zeker werkje, getiteld: *Nuttige aanmerkingen, reflectiën en directiën, inzonderheid betrekkelijk de te doene diensten in eene belegerde vesting, in 8°. , Leyden 1735*, der herinnering wel waardig schijnt.

J. G. W. MERKES.

(*) *Napoleon Bonaparte, ordres du jour, notes et décrets sur diverses places de la France.*

BIJLAGE XI.

BEHOORENDE BIJ DEN MILITAIREN SPECTATOR, 8de DEEL, N°. 11.

(Maand Mei, 1840.)

LAATSTE BENOEMINGEN, OVERPLAATSINGEN EN VERANDERINGEN BIJ HET LEGER.

BENOEMD:

Tot luitenant-generaals: de gen.-maj. L. J. George, Prov. komm. van Noord-Brabant en Opperb. der vesting 's Bosch, en de gen.-maj. C. A. de Favauge, komm. in het 1ste groot mil. komm. Tot prov. komm. van Utrecht: de gen.-maj. C. J. J. Baron de Posson. Tot prov. komm. van Groningen: de gen.-maj. W. E. J. Baron van Balveren, thans belast met het toezigt over de Koninklijke militaire rijschool en over de stoeterij te Borculo, uit welke laatstgemelde betrekkingen hij eervol wordt ontslagen. Tot komm. van de 2de brig. der 5de div. inf.: de gen.-maj. D. O. Bagelaar, thans opperbevelhebber der vesting Bergen-op-Zoom, uit welke laatstgemelde betr. hij eervol wordt ontslagen. Tot plaatselijke kommandanten der 2de kl.: te Amsterdam, de kol. W. F. Lambert, komm. de 6de afd. inf.; te 's Gravenhage, de kol. op non-activiteit D. H. van Schaek. Tot plaatselijke kommandanten der 5de kl.: te Gorinchem, de maj. G. B. van Bronkhorst, van de 8ste afd. inf.; te 's Hertogenbosch, de luit.-kol. A. H. Frantzen, van de 4de afd. inf.; te Breda, de luit.-kol. A. Frank, van de 8ste afd. inf.; te Geertruidenberg, de luit.-kol. J. Knoll, van de 6de afd. inf. Tot 1ste luit.: de 2de luit. A. van de Wakker, plaats-maj. der 5de kl. te Wierickerschans. Bij Z. K. H. Prins Alexander der Nederlanden, gen.-maj. komm. de brig. zware kav., tot adj.: de maj. A. H. Baron Sloet van Oldruitenborgh, van het reg. lans. Tot luitenant kolonels zonder bezwaar van 's Rijks schatkist, de majoors: F. R. Mollinger, van de 1ste afd. inf.; J. J. Wagener, van de 2de afd. inf.; P. R. Boelen, van de 5de afd. inf.; jonkh. J. T. van Spengler, van de afd. gren. en adj. van Z. M. den Koning; J. Sijbers, van de 7de afd. inf.; H. van der Heyden, van de 8ste afd. inf.; J. J. Behr, van de 5de afd. inf. en in dien rang overgeplaatst bij de 6de afd. inf.; G. J. Rochell, van de 10de afd. inf. en overgeplaatst bij de 9de afd. inf. Bij de 4de afd. inf., tot luit.-kol.: de luit.-kol. op non-activiteit A. J. Verhorst. Tot komm. van de 6de afd. inf.: de luit.-kol. C. de Haan, van de afd. Bij de 6de afd. inf.: tot offic. van gez. der 2de kl.: de offic. van gez. der 5de kl. J. A. van Bochoven, van de garn.- en hosp.-dienst op het fort Loevestein. Bij de 5de afd. inf., tot offic. van gez. der 2de kl.: de offic.

van gez. der 5de kl. H. H. Bischoff, van de 10de afd. inf. Bij de 1ste afd. inf., tot offic. van gez. der 2de kl. in het vaste cader van het geneesk. personeel der landm.: de tijd. offic. van gez. der 2de kl. S. F. Rendlen, van de afd. Bij de 10de afd. inf., tot offic. van gez. der 5de kl.: de bezoldigde kweekeling der 1ste kl. W. van Raalten, van 's Rijks hosp. te Utrecht.

Verplaatsingen.

Tot prov. komm. van Noord-Brabant: de gen.-maj. R. de Muralt, thans prov. komm. van Utrecht. Tot plaats. komm. van de 5de kl.: te Leyden, de maj. T. C. Arensma, thans plaats. komm. te Leeuwarden. Te Naarden: de maj. G. J. Corbelijn, thans plaats. komm. te Deventer. Te Nijmegen: de maj. W. K. H. Senn van Basel, thans plaats. komm. te Arnhem. Tot plaats-maj. van de 1ste kl.: te Willemstad, de kap. J. R. B. Veeren, thans plaats-maj. te Venlo. Te fort Bath: de kap. P. C. Mourentz, thans plaats-maj. te Crevecoeur. Te Delfzijl: de kap. F. A. Pippenghegen, thans plaats-maj. te Maastricht. Tot plaats-maj. van de 2de kl.: te 's Gravenhage, de 2de luit. M. H. ter Linden, thans plaats-maj. aan den Helder. Te Woudrichem, de kap. R. Haaksma, thans plaats-maj. te Haarlem. Te Breda: de 1ste luit. Koetsveld van Ankeren, thans plaats-maj. te Utrecht. Te 's Hertogenbosch, daaronder gerekend het fort Crevecoeur: de kap. J. F. Egé, thans plaats-maj. te Bergen-op-Zoom. Te Breskens en bijgelegene forten: de kap. J. A. W. Schaat, thans plaats-maj. te Deventer. Te Venlo: de 1ste luit. C. van Wijngaarden, thans plaats-maj. te Coevorden. Tot plaats-majoors van de 5de kl.: aan den Helder, de 2de luit. C. J. Tomei, thans plaats-maj. te Bergen-op-Zoom. Te Gorinchem: de 2de luit. A. Zielhout, thans plaats-maj. te Brielle. Te Wierickerschans: de 2de luit. G. Valkenburg, thans plaats-maj. te Delft. Te Utrecht: de 2de luit. J. de Jong, thans plaats-maj. te Breda. Te Vlissingen: de 2de luit. H. Gruts, thans plaats-maj. te Nijmegen. Te Rammekens: de 2de luit. J. C. Poulus, thans plaats-maj. te 's Bosch. Bij de 5de afd. inf.: de luit.-kol. H. C. ten Broeke, van het alg. depôt der landm. n°. 55. Bij de 5de afd. inf.: de maj. W. A. Kriesfeld, van de 4de afd. inf. Bij de 8ste afd. inf.: de maj. W. G. van der Hoop, van de 6de afd. inf. Bij de 10de afd. inf.: de maj. F. H. Croes, van de 9de afd. inf. Bij het alg. depôt der landm. n°. 55: de majoors B. J. C. Westenberg, van de 7de afd. inf., G. Menningh, van de 9de afd. inf. Bij de 8ste afd. inf.: de kap. J. J. Diemont, van de 5de afd. inf. Bij

de 4de afd. inf.: de kap. H. J. W. Pisuisse, en de 1ste luit. B. H. Frackers, beide van de 1ste afd. inf. Bij de 5de afd. inf.: de kap. J. G. Tindal, van de 1ste afd. inf. Bij de 1ste afd. inf.: de 1ste luit. C. P. F. G. van Emden, van de 9de afd. inf. Bij het wapen der inf. in Oost-Indiën: de 1ste luit. J. H. Meiss, van de 1ste afd. inf.; de 2de luit.: C. P. Kruidier, van de 1ste afd. inf.; Jonkh. H. J. van der Wijck, van de 2de afd. inf.; M. van Oorschot, van de 6de afd. inf.; G. C. E. van Daalen, van de 10de afd. inf. Bij de vereenigde milit. geneesk. dienst der land- en zeemagt in Oost-Indië: de offic. van gez. der 3de kl. G. J. van Thienen, tijd. dienende in de 2de kl. bij de 10de afd. inf. Bij de 10de afd. inf.: de tijd. offic. van gez. van de 2de kl. J. C. Lampe, van de 5de afd. inf. Bij de garniz.- en hosp.-dienst op het fort Loevestein: de offic. van gez. der 5de kl. J. M. E. van Ghert, van de 10de afd. inf. De 1ste kap.-ing. Valckenaar, te Deventer, als eerstaanw. ing. naar Amsterdam. De 1ste kap.-ing. Lexau Rijsterborg, te Bergen-op-Zoom, als eerstaanw. ing. naar Deventer. De 1ste luit.-ing. de Waal, van Ter Neuze naar 's Bosch. De 1ste luit.-ing. Wel-sink, van Maastricht naar de Willemstad. De 1ste luit.-ing. Bergsma, van Gorinchem naar Grave. De 1ste luit. ing. Snoeck, van Gorinchem naar Venlo. De 2de luit.-ing. Jordens, van Nijmegen naar 's Bosch. De 2de luit.-ing. Heshuizen, van Brielle naar Maastricht.

Eervol ontslagen:

De maj. A. J. P. Storm de Grave, van de 4de afd. inf., uit de betr. van adj. van den luit.-gen. von Goedecke. De kap. H. F. Busch, van de 4de afd. inf., uit de betr. van adj. van den luit.-gen. Howen. De kap. J. C. A. de Roo van Alderwereld, van het alg. depôt, uit de betr. van adj. van den luit.-gen. Vermasen. De kap. R. A. Wijnen, van de 2de afd. inf., uit de betr. van adj. van den luit.-gen. de Favauge. De kap. M. Biemans, van de 5de afd. inf., uit de betr. van adj. van den luit.-gen. George. De kap. J. J. Diemont, van de 5de afd. inf., uit de betr. van adj. van den gen.-maj. Evers. De kap. H. J. W. Pisuisse, van de 1ste afd. inf., uit de betr. van adj. van den gen.-maj. van Boecop. De kap. J. G. Tindal, van de 1ste afd. inf., uit de betr. van adj. bij den gen.-majoor de Hart. De 1ste luit. K. F. H. A. Battaerd, van de 8ste afd. inf., uit de betr. van adj. bij den gen.-maj. Baron van Sytzama. De 1ste luit. C. P. F. G. van Emden, van de 9de afd. inf., uit de betr. van adj. bij den gen. Chassé. De 1ste luit. J. W. Kröller, van de 10de afd. inf., uit de betr. van adj. bij den gen.-maj. Guicherit. De 1ste luit. J. C. F. de Vries, van de 7de afd. inf., uit de betr. van ordonnans-offic. bij den staf der 5de div. inf. De apoth. van de 5de kl. A. C. H. Luchtmans, van de garn.- en hosp.-dienst te 's Gravenhage. De 1ste luit.-adj. H. F. van Meurs, van de 1ste div. van het alg. depôt der landm., uit de betr. van adj. bij die divisie.

Gepensioneerd.

De luit.-gen.: D. L. Vermasen, komm. in het 2de groot mil. komm. Jonkh. F. W. von Goedecke. L. J. George, Opperb. der vesting 's Bosch. C. A. de Favauge, komm. in

het 1ste groot mil. komm. De gen.-maj. op non-activiteit: W. Graaf van Bylandt en F. N. L. Aberson. De gen.-maj.: E. Evers, dir. der 2de fortificatie-dir. F. A. Guicherit, prov. komm. van Groningen en Drenthe. W. Valter, dir. der 1ste fortificatie-dir. Jonkh. J. van de Poll, dir. van 's Rijks stoe-terij te Borculo. J. H. Hubner, plaats. komm. der 2de kl. te Amsterdam. J. Vertholen, plaats. komm. der 2de kl. te Breda. A. K. van Diepenbrugge, plaats. komm. der 2de kl. te Nijmegen. D. A. de Fremery, plaats. komm. der 2de kl. te 's Bosch. De kolonels: J. Cox van Spengler, plaats. komm. der 2de kl. te 's Gravenhage. J. Buhlman, tijd. komm. in de Willemstad. J. H. de Bruyn, plaats. komm. der 5de kl. te Zwolle. De luit.-kolonels: J. C. Cloete, plaats. komm. der 5de kl. te Gorinchem. N. A. Goijer, plaats. komm. van de 5de kl. te Delft. E. de Charon de S^t. Germain, plaats. komm. van de 5de kl. te Delfzijl. De luit.-kol. ing. buiten bezwaar van 's Rijks schatkist, J. H. Schuller. De maj. J. F. Dressel, van het alg. depôt der landmagt n°. 55. De maj. G. W. Masseur, van het korps min. en sapp. De maj. P. Laasman, plaats. komm. der 5de kl. te Geertruidenberg. De maj. J. Stok, id. te Naarden. De maj. Jonkh. J. F. de Mey, id. te Leyden. De maj. G. J. Bruinier, tijd. komm. van het fort Bath. De maj. J. Kempees, id. te fort Frederik Hendrik. De maj. J. F. Kursteiner, plaats.-maj. der 1ste kl. in de Willemstad. De maj. D. T. van Langen, id. te Woudrichem. De kap. P. Clercx, plaats.-maj. der 1ste kl., laatst op het fort Liefkenshoek, thans tijd. te Breda. De kap. G. B. Engelhardt, plaats.-maj. der 2de kl., laatst te Doornik, thans tijd. te Arnhem. De kap. J. C. Schorer, plaats.-maj. der 2de kl. te Zwolle. De kap. A. C. Helbach, plaats.-maj. der 2de kl. te Harlingen. De kap. W. B. J. Becquer, plaats.-maj. der 5de kl. tijd. te Breda. De kap. C. A. van Dalsum, plaats.-maj. der 2de kl. te Gorinchem. De kap. J. P. van Buren, van de 1ste afd. inf. De kap. J. Herbig, van de 7de afd. inf. De 1ste kap.-ing. J. Hemmes. De kap. E. H. Cantzlaar, plaats.-maj. der 2de kl. te 's Gravenhage. De kap. H. M. L. J. Baron d'Yvoy, id. te Delft. De 1ste luit. P. H. Thibaut, plaats.-maj. der 5de kl. te Ter Neuzen. De 1ste luit. J. le Roy, id. te Vlissingen. De 1ste luit. F. L. Nix, id. te 's Bosch. De 1ste luit. J. Gramberg, van de 1ste afd. inf. De 1ste luit. J. Koster, van de 2de afd. inf. De 1ste luit. S. Witzel, van de 7de afd. inf. De 1ste luit.-kwartierm. K. van Someren Kooij, van de 4de afd. inf. De 1ste luit. A. van de Wakker, plaats.-maj. der 5de kl. te Wierikkerschans. De 2de luit. X. Kiehl, plaats.-maj. der 5de kl. te Rammekens. De gen.-maj. L. H. G. B. Baron de Roisin, thans ter beschikking van Z. K. H. den Prins Veldmaarschalk. De kap. G. H. G. Sudhoff, plaats.-maj. der 2de kl. te Maastricht.

Non-activiteits-tractement verleend aan:

Den offic. van gez. der 3de, tijd. dienende in de 2de kl. L. R. J. Schluter, van de 6de afd. inf. Den kap. F. C. Wenninger, van de 2de afd. inf.